Контрольный экземпляр

ТАХАН — КЪАХЬЕГАМА ЦIЕЙ

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАШ ДЕЗДЕРГДА ВАЙ ЛЕНИНСКИ КОММУНИСТИЧЕСКИ СУББОТНИК!

Эттара хьалхара субботник хилар вай махка геттара хала хиннача 1919 шера. Шоай лоIамагIа, шоаш беча балхах цхьа кепиг дIа ца дехаш субботнике араьнлар кхийтта коммунист а парте воацар а. Цу дийнахьа цар ремонт йир кхаь паровоза.

Укх тIехкьарча шеранка Владимир Ильич Ленин вахь ди хьатIакхоачаш чакхдоахача Коммунистически субботникашка дакъа лоац хутташ миллионаш болча советски наха. Кхьача денношкарчух хьинарегIа къа а хьегаш, цар арахец IалаьмагIа дукха продукца. Масала, соахка «цIечо шоаттадийнахьа» халкъе боахамга кхьачар 900 миллион сома маьха промышленни продукци.

Бокхьонца долча цIейна сайна хийчбенна таханарча Коммунистически субботника нахъабаьхкаб Нохч-ГIалгIай-чен къахьегамхой. КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенеш кхоачашъяра оарцагIбаьнначо цар мехкдаьтта доаккхача, гIишлош хьалъеча, заводий цехашца, колхозийи совхозийи кхашка, фермашка, городаш а юрташ а цIенъеча, хозъеча тахан чIоагIа хьинар дIаль болх бертба, хIаьта шоаш даьккха алапи цхьайтталагIча пятилетка фонде дIачу а лургда.

Коммунистически субботник хула ди хьатIакхоачаш республике кхоаьй дукха бийдал, материалаш, довгор, электроэнерги. Тахан цар чотагIа болх беш хургья дукха колхозаш, совхозаш, бIаьш цехаш, участкаш, бригадаш.

В. И. Ленин ваь 113 шу дизара хетадеча Коммунистически субботнике дакъа лоацача Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша цIаьхха а хьагойтаргда шоаш марксизма-ленинизма идеалашта боарам боацаш мутIахьа болга, парте а гоннахьа чIоагIа кхотабенна болга.

Массаьа а араваla ленински коммунистически субботнике!

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ШОАТТА, 16 АПРЕЛЬ, 1983 ШУ. ◆ № 46 (6768). ◆ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК Политбюро

Шийй аргIанарча заседане КПСС ЦК Политбюрос чIоагIдир къахьегамхой Дунен халкъашта юкъера цIей — 1 май хьатIакхоачаш КПСС Централни Комитето даь ТIахьехамаш.

КПСС ЦК Политбюрос ладийгIар Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача пачхьалкхений кхача мехкашцарча гIулакхий министрий Комитета Праге хиначa заседане хьакъехьарча информацега, цига дийцар ядерни тIом ца хилийтара, кхохам кIаьдбера процесс дIахоахьара а чIоагIъяра а, гераз дIадаккхара проблемаш къоастаяра, европейски континента тIа кхерамале а вIашш цхьана гIулакхаш леладелга а чIоагIдара тIеерзаь йола социалистически мехкий предложенеш инициативаши вахаре чакхъяхара дIахо де дезарех.

КПСС ЦК Политбюрос къоабалдийр новкъостаьш Н. А. Тихонов а А. А. Громыкос а Финляндие правительствени делегацеца, хIаьта нитта новкъост Г. В. Романов керте латтача СССР правительствени делегаце фински кулгалхошца хиннача къамаьлий итогаш. ДоттагIала, вIашш цхьана гIулакхаш леладара а гIо дара а советско - финляндски Договора 35 шу дизарца дуьзна денна делегацеш СССР-е а Финляндие а хилар.

КПСС ЦК Политбюрос ладийгIар советски военни делегаце Германски Демократически Республике вийт ярах новкъоста Д. Ф. Устинова йина информацега. хIаьлта къоабалдир цо ГДР кулгалхошца дань къамелаш.

КПСС ЦК Политбюрос дийцар араьхьара политически маIан дола кхьидола тайп-тайпара дешаш.

КПСС ЦК Политбюро хьежар халкъбоалама цхьадолча дешашка. Халкъа аьцанна дуккхача товарий пачхьалкхен рознични маьхаш лохдарах йола СССР Министрий Совета предложенеш могаьйа. Белггала аьлча, маIача наькъа а кхалнаькъа а Iай тIаювхаеча тайп-тайпарча пальтой, бекха качамий, эпиш йовлакхий, кхьча товарий маьхаш лохду. Йигача промышленноста а торговле а предприятий организацеш тержо тIаерзаяьй бокъача иатерхха хетташ дола хIамаш кIоарагIа Iомадаяза. Дохка дIа ухийтача товарий потребительски дикалах къахьегамхоша хетараш оперативно терхалдалыа дарг ца хилара, хIаьта нитта сезонни торговли дикагIа вIаштIехьъякха ялаш хилара.

КПСС ЦК Политбюрос хьаллаьлар советски халкъо Спйтаяь - боккхача Даймехка тIем тIа Котало ноххара хетаь Москве мемориальни комплекс хьалъеча къахьегама коллективашa а граждашашa а дакъа лацара тайп-тайпара формаш дегIаяхувлара хьакъехьа КПСС Московски городской комитето енна предложенеш.

Грозне хинна торжественни собрани

Селхан Грозне театрально-концертни зале хилар Iилман Денна хетаь торжественни собрани. Зале вуламнабар «Нохч-ГIалгIайчен Iилмаш организацей, учрежденей, вузий, общественноста викалаш.

Республика Iилманхоша доккха дакъа юкъеьхь деагоро-энергетически комплекс, мехкдаьтта чакхдоахен химически промышленность, машиностроени, приборостроени дегIайоалаяра дешаш нъовстадеча. Вай вузаш яьхараш мехка массе а мигIинге къахьегаш ба. КПСС XXVI съезда, КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенешка хьежна ди тIехьа лаьхлу Iилма-тохкама балхий эффективность.

Торжественни собране доклад йир парте обкома секретара В. И. Дмитриенко.

Нов. В. Б. ШЕВЧЕНКОНА «НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЗАСЛУЖЕННИ АРХИТЕКТОР» ЯХА СИЙЛЕН ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Архитектура даькъе дика хIамаш карегIдувларах а республика общественни вахаре хьинаре дакъа лацарах а «Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни архитектор» яха сийлен цIи лойла **Шевченко** Валентина Борисовнана — мехкдаьтта промышленноста Къулбассда-Кавказски пачхьалкхен Iилма-тохкама а проектни а института керттерча архитектора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

Грозный.
1983 ш., 14 апрель.

Нн. В. Ю. ГАДАЕВНА, В. Д. КАРПОВНА, Н. К. РОМАНКОВАНА, М. Н. СМИРНОВАНА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Iилман балха тIа дика гIулакхаш карегIдувларахи республика общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла:

Гадаев Ваха Юнусовича — исторически Iилмай кандидата, «Знак Почета» орден лелаеча историн, социологен, филологен Нохч - ГIалгIай Iилма-тохкама института учени секретара.

Карпов Владимир Дмитриевича — «Нефтегазпромавтоматика» лаьрххIа йолча конструкторски бюро директора.

Романкова Ирина Константиновнана — ГрозНИИ инженера.

Смирнова Муза Николаевнана — геолого-минералогически Iилмай доктора, Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института профессора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

Грозный.
1983 ш., 14 апрель.

Нов. С. Н. ДЖУГУРЬЯНЦА «НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР IИЛМАЙ ЗАСЛУЖЕННИ ДЕЯТЕЛЬ» ЯХА СИЙЛЕН ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Iилман-педагогически балха тIа дика хIамаш карагIдувлларахи республика общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГIалгIай АССР Iилман заслуженни деятель» яха сийлен цIи лойла исторически Iилмай кандидата **Джугурьянц** Сурен Николаевича — Л. Н. Толстоя цIерагIча Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университета доцента.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

Грозный.
1983 ш., 14 апрель.

ДIАЮВШ Я КОАРТОЛАШ

...Маьлх тедаш, кадаш, оарцхитташ кийчдеш боахкар бIайха кхача бизьиш кхай тIа баьхка Сунженски районa «Путь к коммунизму» колхоза повараш. тхо цу боахама коартолаш дIаювча даьхкача хана.

Сахьата тIа а хьежа, делкъа ха хьатIакхаьчалга хоаш беш цаI йIаьхеш шиъ лоацеи — машина кхо сигнал елар колхоза коартолаш лелаеча бригада бригадира Кусмачев Павел Александровича. ХIаьта а шоай агрегаташ совцае сихлуш бацар механизатораш.

ДIшера кийчъяь коартолаш латтача хьатIайоагIа уж дIаювш йола цхьа агрегат.

— Са мукъагIа лаIа, Леонид. Хаьанзарий хьона хIама на хьадехаш сина сигнал? — аьлар хьатIаьвеначунга селлкашка коартолаш тIаювтача шофера Михайлов Ивана.

— А-в, Иван, хIангехьа йиш яц. Кхы а цхьа бункер коартолаш дIайийча кхоачаш хул са дийнахьара балха норма. ТIаккха салаIа а йиш и. Хьалйизал са агрегата бункер, — жоп делар Ивана тракториста Лысенко Леонида. ТIаккха кабина наIар тIа мелапа седкъа а билла раьза волаш кулгех пахашк хьекхар. Йз раьза хила бахьан а дар. ХIара седкъа гектар коартолаш дIайийнилга бел галдоаккхаш ба. Цо биллар ворхIлагIа седкъа бар. Цар хьахьокх делкъа ха хьатIакхачалехьа цо 7 гектар дIайийнилга. ХIаьта дийнахьара балха норма 8 гектар мара яц.

ХьатIаьвеначул тIехьагIа виъ минут яьлча шийй агрегат дIайигар Лысенко Леонида. Из дIаваха цхьа лоацца юкъ яьлча шийй агрегат йовлаеш Авдеев Василий вера. Кабина наIара тIа ворхIлагIа седкъа биллар цо а.

— Малав цу шин механизаторех яхье дьалха? — хаьттача:

— Селхан котало Василе яьккхар. хIаьта тахан Леонид хьалхаьала метеш ва. Бакъдар аьлча, яхье котало яхьахар кертагIера дар а даьц йемеханизаторашта. Ерригача отрядо дийнахьара балха норма тIехкхоачашъяр хIамагIа хет царна. Цу гIулакха къаьстта теркам тIа а боххийт. Кхьча тайпара хила йиш а яц. ХIана аьлча, бригадни подряда хьисапе болх беш ба уж, — йоах колхози керттерча агронома А. Поповас.

Коартолаш дIаювш боахкарашта салаIара, хIама дара вIаштIехьъякха моттиг а йолаш вагончик латт кхай юсте. Цу чу я колхоза халкъа тIахьожамхой штаб а. Кхашка деча балхашта тIахьожам лоаттабарал совгIа, хIара дийнахьа беча балха, механизаторашта юкъе дьржача яхья итог ю. коартолаш дIаювш боахкарех хIарапена болх мишта бел хоартдолаш «Экран» яха пенгазет арахец, толашагIа болча къахьегамхой сийна «Молнияш» язъю цар. Хьан мишта болх бу, мел коартолаш дIайийнай ха йиш йолаш да «Экрана» тIа хьежача.

ЙисгагIа ди да коартолаш дIаювш колхоахой къахьегаш бола. Цу юкъа 380 гектара тIа дIайийнай цар из культура. Ерригаш а 600 гектара тIа дIае езаш я уж планагIа.

Балха нормаш кхоачаш ца еш цхьаккха механизатор ваць. Цхьабакъда, яхье хьалхйе йиинхерех Лысенко Леонидаца, Волков Николаяца, Авдеев Василеца къовса могаш цхьаккха а ваь. Балха норма 180—200 процент кхоачаш ца еш ди дIадахийтан царех хIаране.

Соахка план 140 центнер йолаш, хIара гектара тIара 110 центнер мара коартолаш чуя карагIдаланаар колхозхошта. Из кхоачамбоацар нийсдаларах хаоттам бехке бу цхьаболча кхаш леладераша.

— Хьона фу хет цунах? Берригa бехк хвоттама а бийхьогI? — хаьттача:

— Деррига нита а дац из. Баьдо, лерттIа юртбоахама культураш кхеяре хаттув боашем хилар дIадахачIа шерара хеоттам. ХIаьта я, цу хьалишка а хIара гектара тIара 170 центнер а дукхагIа а коартолаш чун вIаштIехьдаьлар колхоза цхьайолча звеношта. Цар балха опыт техкача гучадаьлар, чуйцача хьувкъаинга диллача башхало лаьтта кийчдара, коартолаш дIаера, царна Iунал дара еронтача звеноша цхьатарра дика йоакхо ца ярах нийсъениnга, — йоах А. Поповас.

— Нарарча шера пачхьалкхенга коартолаш йохкара план кхоачашъярал совгIа, дIадахача шера тIадиса дехкар а юхаметтаоттаде лаьрхIад тха колхозхоша. Соахкара кхоачамбоацараш дага а кхоабаш хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара тхоай низ дакхоачар ду оаха. Органически удобренеел совгIа, хIара гектара тIа шиппа центнер кхоачийташ минерални удобренеш тайса хьаьгдир лаьтта. Соахка гурахьа кхо бIаь гектара тIа гребнеш яьхар тха механизатораша коартолаш дIаера, укх шера февраль бетта хоза ха лаьттача хана из болх кхы а 50 гектара тIа бир. Цу гIулакхо торо хилийтар Iай, бIаьстан юххье йоачаш кIелинга хиларах ишта а кIезига йола тIоадал лаьтта дукхагIа соцае.

ХIанз, коартолаш дIаювча хана а пайда эц колхозхоша хьувкъам дикагIа кхебе йиш хулийтача торонех. Масала, коартолаш дIоюшие а тоес хIара гектара тIа 150—170 килограмм нитроаммофос яха минерални удобрени. Лоацца аьлча, коартолаш ма хула дикагIа хьувкъае йиш хулийтаргйола ерригa тороваш оарцагIъяьха къахьегаш ба хIинц цу боахаме кхаш леладераш. ХIаьта укх шера шоашта хьалхашка оттадаь декхараш цар кхоачашдергхилара теша лоь.

М. ХАМАТХАНОВ.

Нохч-ГIалгIайчен литература и искусствай денош

Къулбаседа-ХIирийчене

ДЕКАШ ДА ВОШАЛА ИЛЛИ

Вежарашха йолча Къулбаседа-ХIирийчени вай республикай литература а искусства а денош хьаделлаш оттадаьча торжественни концерто дог тешадеш цIаьхха а хьахьекхар ирая кхаьчача. дегаш гIоадаьннача наха фуннагIа а дулургдолга. Цу концертах музыка, иллей, хореографе доккха цIей хилар. Цига мистерий профессионализа а художественни самодеятельноста коллективай говзал а вIашш дина тарлуш яр. Нитта шоайла хоза товш яр классически репертуарея шоай оалаш фольклорагара хьадоагIаш йола вай ханарен произведенеш.

Геттара безаме тIанйцар музыкальни училища кхалнаькха хор. Цо даьхар композиторий С. Тулинова, Н. Гапараева, кхычар иллеш. хIаьта йоккха говзал а гойтар.

Зале хиннарашта чIоагIа хьаштдолаш бар солисташ В. Шилова, В. Ковалев, М. Ташаева, А. Далхидов. Ладувг Iарий а специалистий а теркам къаьстта тIаэцар «Илли» яхача фольклорни ансамбло. Цкъа-дале, лакха яр цуи профессиональни говзал. шоллагIа дале, чIоагIа боча леладу цо халкъа илли. ХIаьта къона вокалист М. Минцаев белгалвоалар вокальни а сценически а культура лакха хиларца, нaха дикагIа тIаэцаргдолча тайпара илли ала харца.

«Алан» яхача пачхьалкхен ансамблара профессионалел хIамма а вотгIа халха ца бувлача «Кафт», «Арт», «Горец» яхача коллективашкара бараш санна халхархой болча республике шоай говзал дIахьокха а пах цецбаха а хореографически коллективашта атта дац. Бакъда «Асса» халхархоша наьха безам тIаэцар къоналиа, тIах аьнна хиларца. Iалаьмате хоза товш дар «Вайнах» яхача пачхьалкхен ансамбла артистий хIадар а цар костюмаш а.

Ерригача программах бIарча музыкально - хореографически композици йир ведущеш хиннача Нохч - ГIалгIай АССР заслуженни артисташа Т. Яндиеваси, А. Джамаевен йийшача вIамигача поэтически тексташа. Цу композицие хестайора вай сийлахь - йоккха Даьхе, тоабенна латт ,вай лоаман моахк, Къулбаседа-ХIирийчени Нохч - ГIалгIайчени халкъий вежарашха дола доттагIал.

...Дукха ха я Назрановски а Малгобекски а районашца Къулбаседа-ХIирийчен Пригородни а Моздокски а районашца доттагIалли социалистически яхьи лелаю. Нитта доттагIал долаш я шинна а республикера вузаш, театраш, промышленни предприятей коллективаш, колхозаш а, совхозаш а, яхье баьнна къахьегаш ба къахьегама турпалаш. Художникашта дIа - юкха ухийт выставкаш, доттагIлех, концерташ увттаду халхара ансамблаша.

Зизашца, моаршала дешаш тIадолча транспаранташца хьаьший тIанйцар Пригородни районо. ХетаргIахьа, кхычахьарчул дуккхагIа уккхала вIашагIбетталу шин республикера доттагIий. Укхаза кхаьт - наста хул Нохч - ГIалгIайчен яздархой, НГIАССР халкъа артист М. Цицкиев керте латта театра гIалгIай трупна. Тахан цо енай «Парк» яхача Р. Ибрагимбекова пьесах отталь спектакль.

Пригородни районе хьоашалгIа енача группана керте ва Нохч - ГIалгIайчен культура министр А. С. Гапаев. Цунна накъабаьхкабар КПСС Къулбаседа - ХIирий обкома отделай заведующеш А. М. Цаллагова, Г. А. Дзагоев. КПСС Пригородни райкома хьалхара секретарь В. А. Стоянов, шоллагIа секретарь М. Б. Тебиев, райисполкома председатель Р. Г. Уртаева. Хьаьшашка моаршал хаьттар парте райкома секератара Г. З. Засеевас. Хьаьшаша а фусамдаьша а доттагIала сийна Октябрьски яхача юртарча культура Двореца юкхе пхи елка дIаерIар. Цул тIехьагIа праздник торжественни хьадийлар. Цига къамаьлаш дир КПСС Пригородни райкома секретара Г. З. Засеевас а НГIАССР культура министра А. С. Гапаева а.

Дигорски районе хилар Нохч - ГIалгIайчен халкъа поэтесса Р. Ахматова, поэташ а прозаикаш а Билалов СаIид, Ведзижев Ахьмад, Чахкиев СаIид юкъе хиннa КПСС Нохч - ГIалгIай обкома культура отдела заведующе заместитель Э. А. Роменец керте хинна литераторий группа. Хьаьшашка моаршал хаьтташ бар КПСС Дигорски райкома хьалхара секретарь В. Х. Хетагов, парте райкома секретарь И. И. Магкаева, культура министра заместитель В. Е. Тотров, горисполкома председатель А. К. Дзагуров, партийни а советски а болхлой, производстве хьалхалаттараш, пионераш, «Кафт» яхача халкъа самодеятельни ансамбла артисташ.

Торжественни хьале Дигора центре доттагIлен аллея дIайогI, ГIаьхаш дIаегIар хьаьшаша а царца хиннача хIирий яздархоша а Къулбаседа-ХIирийчен писателий Союза правлене председатела М. Цирихова, халкъа поэта Г. Кайтукова, поэтессас З. Хостиковас.

Дигорски культура ЦIагIа цIейца хетаь сайре хилар. Из хьайийлар КПСС райкома хьалхарча секретара В. Х. Хатагова. Укхаза эрсий, гIалгIай, нохчий, хIирий метташца стихаш йийшар поэташа а дешархоша а. хIаьта «Асса» яхача хореографически самодеятельни коллективо Iалаьмате хоза халхараш дир.

М. Ю. Лермонтова цIерагI дола Нохч - ГIалгIай республикански театр безаме тIанйцар Моздокски районе. Доазон тIа хьаьшашта накъабаьхкабар Къулбаседа-ХIирийчен культура министр Г. Е. Черчесов, республика культура министра заместитель Г. Ф. Федосеева, Моздокски района кулгалхой.

Театра коллектив, творчески делегаце кулгалхо НГIАССР культура министра заместитель Ф. И. Цолоева тIанйцар КПСС Моздокски райкома хьалхарча секретара О. В. Купцова. Цо дийцар Моздока историх, цун нихах.

Сарахьа хьаьшаша «Эзоп» яха спектакль оттайир.

Алагирски районе дIачуводдача латт С. П. Санакоева эскизех хьадаь памятник. Соцаеннача латт кхалсаг. Из я «Нана» — массаза хьежаш хилара символ, хIаьта цунна тIагIолла лел 7 гIарагIур. ДIабахача тIем тIара юрта цIа ца венача Газдановгlар ворхI вешийна оттадаьд из.

Цу районе Нохч - ГIалгIайченера хьоашалгIа енар В. И. Ленина цIерагIча ДК «Орга» яха самодеятельни халхара ансамбль. Культура ЦIен зале гулбеннабар производстве хьалхалаттараш, интеллигенце викалаш, кагирхой. Укхаза фойе гойташ яр йоккха йоаца художникий выставка.

Хьаьшашта накъабаьхкабар Къулбаседа - ХIирий АССР Министрий Совета председатела заместитель С. Е. Ужегов, КПСС обкома политически образоване ЦIен заведующи Н. А. Сланов, района партийни а советски а органий кулгалхой, райкома бюро членаш.

Укхаза хьоашалгIа баьхкабар КПСС Нохч - ГIалгIай обкома инструктор И. Ш. Мержоев, культура болхлой обкома союза председатель Э. Исаев, НГIАССР художникий Союза председатель Х. А. Ахмедов, живописец О. Мишин, скульптор Р. Мамилов, график И. Я. Кузнецов, художник - оформитель Р. М. Портнович. Художникаш хилар краеведчески музея филиале.

Сарахьа культура Двореце торжественни вIашагIкхетар хилар. Хьаьшашка моаршал хаьттар КПСС райкома шоллагIча секретара Н. Т. Агударова. Шоаш нитта безаме тIаэцарах баркал аьлар Х. Ахмедова.

«Орга» яхача ансамбло концерт а оттадеш чакхъяьлар сайре.

«Кавказский натюрморт» яха экспозицера картина городa совгIата делар Мишина Олега.

Л. КАЛИТА.

г. Орджоникидзе.

ПРОЕКТ

СССР ЗАКОН

КЪАХЬЕГАМА КОЛЛЕКТИВАЕХИ ПРЕДПРИЯТЕШТА, УЧРЕЖДЕНЕШТА, ОРГАНИЗАЦЕШТА ДОАЛ ДЕЧАРА ЦАР ЛОАРХIАМ АЙБАРАХИ ДОЛА

СССР Конституцега хьежжа предприяте, учреждене, организаце къахьегама коллектив социалистически общества керттера ячейка я. СССР къахьегама коллективай балха кIийле я производства средствай социалистически доалахьеи экономика плановни дегIаахари. Къахьегама коллективашка цхьана къахьег новкъосташха цхьана гIулакхаш леладеши вIаши гIо деши, Iалашду паччахьалкхен, общественни, сага шиш хьашташ цаIаш хулга, чIоагIъю хIаравар коллективана хьалхашкеи коллектив хIара болхлочохи бехктокхаме хилара принцип. Къахьегама коллективай декхар да мехка материальнии духовнии рузкъаш алсамдахар, йолаш йолча ресурсаех дикагIа пайда эцар, коллектива члений, цар къахьегама, быта, салаIара хьалаш тоадара хадданза йоакхо яр.

ДегIаенача социалистически общества къахьегама коллективай лоархIам лакхлу производственни, общественни, паччахьалкхен вахаре, болхлоша, колхозхоша, интеллигенце предприятешта, учрежденешта, организацешта доал деча хьинаре дакъа лацара йола торонаш дукхагIа хул.

Къахьегама коллективай балха тIа коллектива членаш сакхетаме дисциплинех лакха организованности йолаш, инициативеи хьинари гойташ, дукхагIбараш технически кIама кхоллаш хилар — производствана интенсификаци яра, Iилма-технически прогресс сихъяра, общественни къахьегама овсарле лакхъяра, советски наьха хьал-торо айяра, саг массе а оагIорахьара дегIавара хиланза даргдоаца хьалаш.

Коммунистически партеи Советски паччахьалкхеной социалистически демократи дIахо дегIайоалаяра никъ дIахьош леррагIа кхоачашъю доал деча къахьегамхоша дакъа лацарах, хIара къахьегар шиш предприяте да ше хилар, берригача мехна вичал волга холуш хила везарах йола ленински положени. Къахьегамхой политически сакхетам, цар культурно-технически профессиональни боарам айбаларо, доал делгеи боахам лелабелгеи эргадоахаш тоадаро хьакхол къахьегама коллективай бокъонаш шеръярай общества хьалхашкара цар бехктокхам айбаран йола торонаш. Предприятешта, учрежденешта, организацешта доал дара дIахо демократизаци яр айхха дувзаденна да къахьегами коллективашка болх беча общественни организацей хьинар айдарца.

Укх Законо СССР Конституцега хьежжа оттаю къахьегама коллективай керттера бокъонаши декхараши, предприятешта, учрежденешта, организацешта доал дечара цар полномочеш.

I. Юкъара положенеш

Статья 1. **Предприятей, учреждеией, организацей къахьегама коллективаш**

Предприяте, учреждене, организаце къахьегама коллектив — паччахьалкхен, общественни предприяте, учреждене, организаце, колхоза, кхыча кооперативни организаце цхьана къахьегача берригача болхлой объединени. Къахьегама коллективаша Советски Союза Коммунистически парте организацеша кулгал а деш кхоачашъю СССР общественни строй, вахара социалистически хьисап ма могга чIоагIдара а дегIадоаладара а тIаерзаль экономически, социально-политически функцеш, тIо ду производственни, общественни, паччахьалкхен вахаре, предприятешта, учрежденешта, организацешта доал деча къахьегамхоша хьинаре дакъа лацара.

Къахьегама коллектива декхар, дизза даргдоацар — лакха овсарле йолаш къахьегар, парте решенеш, советски законаши правительства соцамаши тIера ца йоалаш кхоачашдар, паччахьалкхен планаш кхоачашъяр, балха эффективности дикали айяр, къахьегамеи производственни дисциплина чIоагIъяр, коллектива членийи къахьегамей общественно-политически хьинар айдара хадданза йоакхо яр, коммунизм хьалъерий моральни принципаш лелаергйолаш уж хьалкхебар.

Советски паччахьалкхено къахьегама коллективашта хьакхол шоай полномочеш цар чакхъяхара хиланза даргдоаца хьалаш.

Статья 2. **Къахьегама коллективашка паччахьалкхен Iаьдален доал дарен органаш**

Паччахьалкхен Iаьдален доал дарен органаша СССР Конституцегеи советски законашкеи хьежжа шоай компетенце доазонашка демократически централизма ларда тIа Iалашду къахьегама коллективай балха кулгалделга.

Къахьегама коллективаша къестаду халкъа депутатий Советашеи царна отчет телача органашеи шоашка дувца аьнна хьачуденна паччахьалкхен, боахама, социально-культурни строительства дешаш, предложенеш кхувл йоагI-йоагIача территоре тIа экономически социальной комплексагIа дегIаахара хьакъехьа.

Къахьегама коллективашта хетари цар предложенеши паччахьалкхен Iаьдален доал дарен органаша чоте нийо йоагI-йоагIача предприятей, учреждений, организацей балхаца гIулакх доагIа решенеш тIаийеш. Паччахьалкхен Iаьдален доал дарен органаша къахьегама коллективашка хоам бу шоай балхахи тIаийцача решенеехи.

Статья 3. **Паччахьалкхени общественни гIулакхаш дувцачера къахьегама коллективай керттера полномочеш**

ССР Союзеи союзни республикайи законодательствага хьежжа къахьегама коллективаша:

юкъ, юкъа аьнна оттаь законий проекташ паччахьалкхен вахара кхьидола дешаши, царех лаьца шоай предложенеш тел;

халкъа депутатий Советий депутаталла кандидаташ, хоржамий комиссешка викалаш увттабу;

къахьегама коллективо оттабьча халкъа депутатий Советий депутатийи хоржаш болча кхыча наьхеи отчеташка, хIаьта ништта халкъа депутатий моттигерча Советий исполнительни комитетий отчеташка ладувгI;

халкъа судахолла харжа кандидаташ увттабу, районни (городской) халкъа судий халкъа заседателаш хорж, цар отчеташка ладувгI;

дувц паччахьалкхени общественнии вахара кхьидола дешаш.

Статья 4. **Къахьегама коллективаша предприятешта, учрежденешта, организацешта доал деча дакъа лоацара принципаш**

Къахьегама коллективаша производствана доал деча дакъа лоац укх тайпара:

паччахьалкхен, общества, коллектива, сага хьашташ гармонично вIаши тардеш;

единоначала предприятешта, учрежденешта, организацешта доал деча къахьегамхоша шерра дакъа лацарца тарлеш;

къахьегама коллектива бокъонийи декхарийи цхьоагIо йолаш;

къахьегама, производственни, паччахьалкхен дисциплина, социалистически законность тIера ца доалаш леладеш, коллектива хIара члена бокъонаши законагIа дола хьашташи лорадеш;

коллектива члений къахьегама, общественно-политически хьинаре творчески инициативеи, къахьегама коллектива полномочеш чакхйоахача цар дакъа лоацилга ма могга дегIадоаладеш;

предприяте, учреждене, организаце балха хьакъехьара дешаш коллективно дувцаш а къовстадеш а;

критикеи самокритикеи дегIакхувлаш, гIулакхаш тIарча наьхеи коллектива кхыча членийи балха массе а оагIорахьара хоам беш, хьалхашка латтача декхарех бола коллектива кхыча члений бехктокхам айбеш;

предприяте, учреждене, организаце болх дIабовзийташ, цох коллектива членашка хан-ханнахьа хоам беш, общественни уйла чоте эцаш.

Статья 5. **Къахьегама коллективаех дола законодательство**

Къахьегама коллективаех дола законодательство латт укх Законах, хIаьта ништта ССР Союза законодательства кхыча актехи царга хьежжа къахьегама коллективай балха къаьст-къаьстана дешан хьакъехьа союзни республикаша арахецача законодательства актаехи.

II. Предприятешта, учрежденешта, организацешта доал дечара къахьегама коллективай керттера полномочеш

Статья 6. **Экономически социальни дегIаахара планировани ечара къахьегама коллективай полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

дакъа лоац предприятей, учреждений, организацей экономически социальни дегIаахара перспективни текущий планий (балха планий) проекташ оттаеча а юкъ-иача а. Белгаяьлача планий проекташ чIоагIъе дIачулу уж къахьегама коллективаша йийцачул тIехьагIа;

увтта а ю, тIа а ийю встречни планаш;

чакхдоах планаш кхоачашъелга Iалашдергдола боахама расчет чIоагIъергйолеи дегIайоалаергйолеи гIулакхаш;

къахьегама овсарле, производства эффективности балха дикали айергйола мероприятеш чIоагIъю;

ладувгI планаш кхоачашъярах, уж хувцара бахьанех, производственни-боахама балхах хьахинарий хьакъехьа администраце беча хоамага, хIаьта йоагI-йоагIа рекомендацеш лу, эшаш хуле уж лакхе латтача организацека дIайовзийт.

Статья 7. **Коллективни договораш уттадечара къахьегама коллективай полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

дакъа лоац коллективни договораш увттадеча, уж дувц, цар хьакъехьа решенеш тIаийю, предприятей организацейи профсоюзни организацеш викал ю цу договорашта кулгаш язде;

коллективни договораш кхоачашделга Iалашдара де доагIар ду;

коллективни договораш кхоачашдарах предприятей, организацей администраце еча отчеташкеи профсоюзни организацеша деча хоамашкеи ладувгI, оттаданза даргдоацаш хилча коллективни договора тIара декхараш кхоачаш ца даь нах бехктокхаме озара дола дош оттаду.

Статья 8. **Социалистически доалахье лораелга, материальни ресурсех дикагIа пайда эцаелга Iалашдечара къахьегама коллективай полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

социалистически доалахье лораелга а из алсамйоахилга а Iалашдеш, боахам тесса лелабарцеи халкъа рузкъаш кхом ца берцеи къовсам лоаттабеш, паччахьалкхени общественни хIамаш лечкъаейгаргйоацаш дола гIулакхаш чакхдоах;

чура торонаш йиззагIа гучаяхара а царех дикагIа пайда эцара а, нийса нормировани елга, файдал, материалаш, энерги, доагор дикагIа а кхом беш а дIаухийтилга Iалашдара, хIамаш зехьа йоаелга ца хилийтара производственни брак дIаяккхара, оборудованех, машинех, кхыча керттерча фондех эффективнегIа пайда эцара тIаерзаль предложенеш а тел, де доагIа гIулакхаш а ду;

оттаданза даргдоацаш хуле оттаду социалистически доалахье лораярев материальни финансовни ресурсех дикагIа пайда эцарев законодательства дIадехараш телхадарах бекке бола балхахой оттаьча порядкагIа бехктокхаме озарах дола дешаш.

Статья 9. **Къахьегама дисциплина Iалашъечара къахьегама коллективай полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

администрацеи профсоюзни комитетеи хьачуенна чура къахьегама распорядка правилаш чIоагIъю, уж кхоачашъелга Iалашдара де доагIар ду;

къахьегама дисциплина мишта я дувц, из чIоагIъяра де доагIар ду;

къахьегаме толам баккхарах общественни совгIат дара гIулакхаш ду, болхлой кандидатураш увттаю моральни а материальни а совгIат дара;

йолаш йолча порядкага хьежжа цу гIулакхашта лаьрхIа къоастадаьча ахчан чотагIа новатораштеи производстве хьалхалаттараштеи, хIаьта ништта предприяте, учреждене, организаце йIаьхача хана хьаьнала болх беча наха кхы тIа а льготаш тIойленаши увттаю;

къахьегама дисциплина телхаярах коллектива членашта общественни Iоткъам бу (новкъосташха бехк баккхар, общественни выговор); къахьегама дисциплина телхаярех йола материалаш дIачутел новкъостий судашка юаче;

оттаданза даргдоацаш хуле увттаду къахьегама дисциплина телхаяьраш оттаьча порядкагIа балхара дIаваккхарга кхачалца бехктокхаме озара, предприяте, учреждене, организаце шера баьча балха итогегIа, йIаьхача хана болх барах кхоа е цхьа дакъа преми, совгIат ца луш, хадданза болх барах кхы тIа а отпуск ца луш биъара, чубаха цIенош далара ха тIехьаниккхара, законагIа доагIа кхы дола Iотиъамаш дара дешаш.

Къахьегама коллектива бокъо я ше тIайилла взыскани из тIайилла шу далалехьа, ханал хьалха Iоаккха, хIаьта ништта, нагахьа санна коллектива члена керда нарушени ць еца хьаьнала болх ше хилар цо хьалхенхе далеи дисциплинарни взыскани ханал хьалха тIера дIаяккха е къахьегама дисциплина телхаярах администраце деш дола Iоткъама кхыдар дIадаккха аьнна дехар де.

Статья 10. **Iилмани техникани карагIдьяхараш юкъедоаладара, болхлой творчески хьинар дегIадоаладара дакъьера къахьегама коллективай полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

Iилма - технически прогресс сихъяра, Iилмани техникани карагIдьяхараш, хьалхалатта технологи производствана шерра юкъейоалаяра - гIулакхаш чакхдоах;

болхлой технически кхоллам, изобретательствои рационализации шерра йоаржаяра гIо ду;

Iилма - технически обществашти изобретателийи рационализаторийи организацешти гIо ду;

творчески инициатива, изобретательствои рационализации дегIайоалаяра, личнии коллективнии творчески планаш кхоачашъяра гIо деш йола организационно - технически мероприятеш чакхъяхар духьа деш долчох лаьца администрацешка ладувгI, йоагIаш йола рекомендацеш лу.

Статья 11. **Къахьегам вIаштIехьбаккхаре, кхуша нормировани ярев нах телореи дакъьера къахьегама коллективай полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

къахьегама овсарле лакхъяра болхлой кIезигагIа а болаш, оттаь планаш кхоачашъяра, балха хьалаш тоадара гIо деш йола къахьегам вIаштIехьбаккхара прогрессивни формаш юкъейоалаяр духьа гIулакхаш увтта а ду, чакх а доах;

къахьегама дIадоахийтачун технически Iалашъяь йола нормаш юкъехувлар шердара тIаерзаль предложенеш уттаеча дакъа лоац;

къахьегамах алапи лулга, хIара къахьегамхочо балха юкъехьоча даькъага хьежжа алапи лулга Iалашдари из дукха е кIезига хилар коллектива балха тIа бухсоцаш хьахиначох тайша хулга чIоагIдари эргадоахкхаш тоадарах предложенеш лу;

болхлошта премеши материально поощрене фонда чотагIа кхыдола ахчей льготаш лулга эргадаьккха тоадарен йола предложенеш ювца а юц, хьал а лоац;

нормировани ярай къахьегамех алапи хьежадарен дIанз йолаш йола условеш лелара тIаьхьожам лоаттабу;

комсомольско - кагирхой коллективаш вIашагIйохкарах лаьца комсомольски организацеша лу предложенеш ювц, цу даькъе шоай рекомендацеш лу.

Статья 12. **Болхлой къахьегама хьинар дегIадоаладара социалистически яхь вIаштIехьбаккхарай йола къахьегача коллективай полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

массе тайпара коллектива члений къахьегама хьинар айду, социалистически яхь, коммунистически хьисапе къахьегара тIехьара болам дегIакхувл;

социалистически декхараш тIаэц, уж кхоачашдара эша гIулакхаш чакхдоах; социалистически яхьа итогаш ю, яхье котбаьинараш белгалбоак;

хьалхалатта опыт йоаржаярах из балха юкъейахьарах мероприятеш уттаечеи чакхйоахачеи дакъа лоац;

кхыча къахьегама коллективашца социалистически яхь лелаяра договораш ю;

социалистически декхараш кхоачашдара гIо деш йола организационно - технически мероприятеш чакхйоахилга Iалашдарах лаьца администрацеи профсоюзни комитетеи хоамашка ладувгI, ништта йоагIаш йола рекомендацеш а лу;

Статья 13. **Кадраш кийчъяро, цар квалификаци лакхъяра, уж балха тIа дIанийсъяра йола къахьегама коллектива полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

кадраш кийчъярах, дIанийсъярах, царех рационально пайда эцарах, чIоагIа коллективаш хьаелга Iалашдарах, доал дара структура эргайоахаш тоаярах дола дешаш кийчдечеи кхоачашдечеи дакъа лоац;

кадрай квалификаци лакхъяра, болхлошка керда профессеш Iомаяйтара, наставничество, къахьегама хьалхалатта методаш Iомаяйтара йолча школай болх дегIакхувлара дешаш къестаду;

ССР Союза законодательствага хьежжа общественни организацешка гIолла предприятешка, учрежденешка, организацешка кулгалдеча гIулакхашка нах хьежабаре дешаш къестадеча дакъа лоац. Уж нах шоай балха тIа лакхбеча хана къахьегама коллектива хетар теркалду;

кагирхой профессиональни кийчо лакхъяра, коллективе уж дIачIоагIбара дешаш къеста а ду, йоагIаш йола предложенеш а лу;

предприятей, учреждений, организацей чотагIа стипендеш а тергдолаш, лакхерчеи лаьрхIа юкъерчеи дешара заведенешка хьожайра производстве хьалхалаттарий кандидатураш чIоагIъю.

Статья 14. **Экономически стимулировани яра фондаш дIа-юха екъаран пайда айбаран йола къахьегама коллектива полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

материальни поощрене фондерча, социально - культурни мероприятейи наха цIенош дарен фондерча, производство дегIайоалаяра фондерча средствех пайда эцарах дола дешаш къестадеча дакъа лоац; уж фондаш дIа-яхийтарах йола сметаш, йийша а йийце, могаю, уж кхоачашъяра тIахьожам лоаттабу. Предприятешкеи организацешкеи материальни поощрене фонде, социально-культурни мероприятейи наха цIенош дарен фонде хьаIайна средстваш къахьегама коллектива пурамийца доаш дIаяха йиш яц;

оттаьча порядкага хьежжа материальни поощрене фондера, социально - культурни мероприятейи наха цIенош дарен фондера кооперативни шоай доалахьарен цIенош хьалдара болхлошта материальни новкъостал дара дош къоастадеча дакъа лоац; лакхе белгалдаь материальни новкъостал де доагIача болхлой кандидатураш чIоагIъю.

Статья 15. **Балха хьалаш къахьегам лорабелгаш тоадара йола къахьегама коллективай полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

къахьегам лорабара хьалаш тоадарай санитарно-дарбан мероприятеи комплексни планаш, йийца а йийце, чIоагIъю, уж кхоачашъяра тIахьожам а лоаттабу;

производство технически Iалашъяра, механизаци автоматизаци яра, производство дикагIа вIаштIехьъинкхара, кулг-кара ду балхаш, лоха квалификаци йолеи ииза хьалеи къахьегам кIезигбара йола предложенеш лу;

къахьегам лорабара, хIаьта ништта предприятешкара, учрежденешкара, организацешкара берригa къахьегамхой къахьегам лорабара йола правилаши мероприятеши кхоачашъеш хилийтара хьожадаьча рузкъах пайда эцара тIахьожам лоаттабу; къахьегам лорабара правилаш телхаяьраш бехктокхаме оза белаш моттиг нийслой из дара дешаш увттаду;

социальни страховани яра хьожаеча средствех пайда эцара дешаш дувц, йоагIаш йола предложенеш лу;

гонахьара Iалам лораделга тоадарах долча дешай хьакъехьари предложенеш лу.

Статья 16. **Болхлой социально - культурни жилищно-бытовойи хьалаш тоадара дакъьера къахьегама коллективай полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

социально - культурни мероприятейи наха цIенош дарен планаш ювца а ювц, мога а ю, уж кхоачаш мишта ю хьожаш отчеташка ладувгI;

цIеношка бахара хьалаш тоаде эшача наьха учет тоаярца дувзаденна дешаш къестадеча дакъа а лоац, хIаьта йоагIаш йола рекомендацеш а лу; квартираш дIа-юха екъалга гуччахьа леладелга Iалашду;

социально - культурни мероприятейи наха цIенош дарен фонда, ширпотреба фонда, ништта цу гIулакха хьожальча предприятей, учреждений, организацей кхыча фондий чотагIа цIенош, деша ха йоацача берий учрежденеш, ништта кхыйола культурно-бытови объекташ хьалъяра решенеш тIаийю. Белгальнача цу фондий чотагIа хьалдаь цIенош кхыча организацешта дIадала е кхыча гIулакха царех пайда эца йиш яц къахьегама коллектива пурамийца доацаш;

жилищно - гIишлошъю кооперативаш вIашагIйохкарах лаьца предложенеш лу;

коммунальни, бытовни медицински гIулакхаш делгах, торговлии общественни кхачаи болх вIаштIехьбаккхарах дувц;

наха гIулакх деча сфера предприятейи организацейи, дарбан - профилактически учреждений балха общественни тIахьожам лоаттабу;

предприятейи организацейи гIонна дола боахамаш вIашагIдохкарен цар болх вIаштIехьбаккхарен, коллективни садоводствои бешамаши, наьха шоай доалахьара гIонна боахамаш дегIакхувлара дешаш къестадеча дакъа лоац;

коллектива членийи цар деналийи салоIам вIаштIехьбаккхара дешаш къестадеча дакъа лоац; коллектива членаштеи цар депалаштеи гIулакх деча бераштa дарба деча, культурно - сердалои учреждений, спортивни организацей, болх вIаштIехьбаккхарах дувц, йоагIаш йола предложенеш а лу;

хьалха къахьегама коллектива членаш хиннача пенсионерий йоакхо ю, общественни къахьегаме, кагирхошта кхетам луча царга хьинаре дакъа лацийтара гIо ду.

Статья 17. **Коммунистически кхетам балара болх вIаштIехьбаккхаре йола къахьегама коллектива полномочеш**

Къахьегама коллективаша:

коллектива членашта идейно - политически, къахьегама, нравственнии правовии кхетам балара, коллективе уних цIена, морально - психологически хьалаш Iалашдара, дегал чIоагIбарай берашта дикагIа кхетам балараи, быте коммунистически нравственноста нормаш чIоагIъяра гIо деш дола хьалаш хьадара гIулакхаш чакхдоах;

культурно - сердалои мероприятей планаш чIоагIъю;

коллектива членашта советски патриотизма, социалистически интернационализма уйлаица, уж советски законаш кхоачашдара мутIахьа болаш, социалистически общежите правилаш лоархIаш, халкъа беркат кхом беш леладеш, маларш, хулиганаш, хIама якхха гIертараш кхыбола коммунистически морала антиподаши ца лоеш хургболаш кхетам балара гIулакхаш чакхдоах;

правонарушенеш ца хилийтара беча балха юкъе дакъа лоац, хьалха правонарушенеш ль нах кхетабара гIулакхаш чаяхдоах.

Статья 18. **Производственни бригада коллективай керттера полномочеш**

Производственни бригада коллектива — предприяте, организаце къахьегама коллектива юкъьенгарча звеной полномочеш белгалйоах укх Законага хьежжа йолча бригада положене тIа.

Производственни бригада коллектив:

юкъарчал доацаш е бригада совете гIолла бригадани комплектовани яре, цуи балха планировани ярей болх вIаштIехьбаккхарен, къахьегамах алапи даларен цуйна стимулировани ярен, дисциплина телхаярах бригада членаш бехктокхаме озара дешаш къестадеча дакъа лоац;

шоашта бригадир чIоагIвара администрацега пурам лу, бокъо я из бригадира декхарех мукъавоалийтилга администрацетара хьадеха;

общественни орган йола бригада совет хорж.

III. Предприятешта, учрежденешта, организацешта доал дечара къахьегама коллективай полномочеш чакхъяхар

Статья 19. **Предприятешта, учрежденешта, организацешта доал деча къахьегама коллективай полномочеш чакхъяхара формаш**

Къахьегама коллективай полномочеш чакхйоах юкъарчал доацаш предприятей, учреждений, организацей къахьегама коллективай юкъарча собранешa (конференцешa).

Собранешта юкъарча хайнюкъа къахьегама коллективай полномочеш чакхйоах:

администрацеи партийни, профсоюзни, комсомольски организацей хоржача организацеи цхьана;

къахьегама коллективашки цар уставашка, царех йолча положенешка, советски законашка хьежжа гIулакхаш леладеча профсоюзни кхыча общественни организацеша, массаза а болх беча производственни совещанеша, хоржача кхыча органаша;

предприяте, учреждене, организаце администраце шийи полномочешка хьежжа е къахьегама коллективаша тIадиллапарах.

Статья 20. **Къахьегама коллективай юкъара собранеш (конференцеш)**

Предприятей, учреждений, организацей юкъарча собранеша (конференцеша) дувц къахьегама коллективай вахара а балха а лоархIамегIа дола дешаш.

Къахьегама коллективай собранеш (конференцеш) хьагулъю предприятей, учреждений, организацей общественни организацешеи администрацеи. Къахьегама коллективай собранешка (конференцешка) дувца дешаш увттаду партийни, профсоюзни, кхыча общественни организацей, администраце, халкъа тIахьожама органий, массаза болх беча производственни совещаней, коллективай къаьст - къаьстача члений, хIаьта ништта администрацеи общественни организацейи цхьанарча инициативагIа.

Предприятей, учреждений, организацей къахьегама коллективай собранеш (конференцеш) ю уж е саа гIулакх аттача, бакъда шера шиннел кIезигагIа йоацаш. Конференце делегаташ хорж къахьегама коллективо оттаьча нормаехи порядкагIеи.

Предприяте, организаце къахьегама коллектива собранеш (конференцеш) ништта чакхъяха йиш я цехашка, отделашка, кхыча подразделенешка, бригадашка, звеньяшка.

Собрани правомочни лоархI, нагахьа санна цига дакъа лоацаш коллектива берригача членех ахайел кIезигагIа боацараш, хIаьта конференце — делегатий кхаь даькъах шиннел кIезигагIа боацараш хуле.

Статья 21. **Къахьегама коллективай собраней (конференцей) решенеш**

Къахьегама коллективай юкъарча собране (конференце) решени тIаэц собране (конференце) болаш болча коллектива дукхагIча членаша гуччахьа кулгаш айдарца. Предприяте, учреждене, организаце къахьегама коллектива собрани предприяте цехашка а кхыча подразделенешка а еш хилча решени тIайийцарг лоархI, нагахьа санна собране хиннача къахьегама коллектива дукхагIча членаша раьза хиина кулгаш айдой.

Къахьегама коллективо собране (конференце) шийи полномочешка а долаш долча законодательствага а хьежжа тIайийца решени кхоачашъяра эргйоацаш я коллектива членаша, предприяте, учреждене, организаце администраце.

Къахьегама коллектива собране (конференце) решени кхоачашдагIъяра тIахьожам лоаттабу профсоюзни комитето, хIаьта ништта шийи полномочешка хьежжа е собране (конференце) тIадиллапарца предприяте, учреждене, организаце администраце.

Къахьегама коллективай предложенеши рекомендацеши цхьа бут баладехьа къоастае еза администраце, профсоюзни, кхыча общественни организацеша, хIаьта къоастализа ергйоацаш хуле йоагI-йоагIача паччахьалкхени общественни органаша а. Предложенеехи рекомендацеехи даьчох къахьегама коллективага хоам бу администраце, белгальнача организацешеи органашеи.

Статья 22. **Е Закон леладар**

Е Закон леладе дезаш я берригача предприятей, учреждений, организацей къахьегама коллективаш, хIаьта ништта шоай компетенце доазонашка цехий, отделий, кхыча подразделеией коллективаш.

Колхозий, кхыча кооперативни общественни организацей къахьегама коллективашка е Закон леладу цар балха регулировани ю йоагI-йоагIа уставаши положенеши чоте а эцаш.

Статья 23. **Е Закон леладара бошхалонаш**

Халкъа боахама къаьст-къаьстача доакъошкеи паччахьалкхени общественнии вахара сферашкеи цар специфика чоте а эцаш укх Закона положенеш лелаяра башхалонаш оттаю ССР Союзеи союзни республикайи законодательни акташа, СССР Министрий Совета, союзни республикай Министрий Советий, къахьегамаи социальни дешаштеи йолча СССР Паччахьалкхен комитета, ВЦСПС решенеша.

Керттердар—дисциплинеи бехктокхами

БАЛХА ХЬАВЕНАВАЛЕ—ЛЕРТТIА БОЛХ БЕ

КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова ноябрьски (1982 ш.) Пленуме белгалдаьккхар: «Вай чIоагIагIа къовсам лоаттабе беза партийни, паччахьалкхен, къахьегама дисциплина телхаерашца». Уж нийса а дика кхетадергдолаш аьнна дешаш да. Вайна юкъе моттиг хила йиш яц къахьегамеи производственни дисциплина телхаерашта. ХIаравар кхетадеш хила веза цо дикагIа къахьегарга хьежжа советски наьха вахар кхы а тоалургдолгах.

Аьлча харц хургдац, хIанз а тIехьа вайна юкъе нийслуш ба шоай балхах дог ца латаш, мичча бесса даьнна а балха ди чакхдаьлча сагота боаца нах. Цхьа масал доаладергда аз. Укх деношка тха ЦДНГ-1 юкъерча звеноно чувоагIа шин болхло балха ди чакхдоалача хана, хьатIадоагIача дийнахьа дергдолча балхий хьакъехьа шоайла дага боалаш бар. ХIаьта шоллагIча дийнахьа царех цаI «вицвеннавар» ток хьалуча трансформатора тIера тока переводник вокх вилка тIа дIаннийсъе. Газет дешараш дикагIа кхетаргболаш дувца хьожаргва со из фу аьнлга да.

Номер 853-7 йолча скважиие оаха хувцаш я мехкдаьтта хьалъузаш йола станок-качалка. Цига де деза дукха сварочни балхаш. ТIаккха из переводник йоагIача по дIатесса ца хилар бахьан долаш цига сварка е йиш йоацаш баьгIар дикка ха ялалца. Духхьал цхьа саг «вицвалар» бахьан долаш болх ца беш лаьттаб нах...

Тха коллектива дикала хьоархамаш дукхагIча даькъе тIийша да электроцехой сикашнашта лаьттан кIалха ремонт еча цехой болх лерттIа барах. Станокашта - хьалашта электродвигателаш ца тоъар бахьан долаш сайца латта езаш хул тоъал дукха мехкдаьтта тела скважинаш. Электроцеха болхлошта цхьаццa халонаш нийслулга кхетаду оаха, цхьа бакъда, цар тоадеш дола дика хилац. Цудухьа уж каст-каста дох, из бахьан долаш болх соц. Бригадашта тIачIоагIбаьча монтераша шоай декхараш цIена кхоачаш ца деш хилар а чIоагIа Iатгъь тха балха тIа.

Тха промысле дукха я кIоарганасосни скважинаш. ХIаьта юкъ-юкъе царна текущи ремонт е езаш хул. Укхаза скважинашта лаьттан кIалха ремонт еча цеха болхлоех тийша да дерригa а. Нагахь санна цар ремонтяя балхаш дика дойя скважинаш ца соцаш дикка ха йоаккхаргья.

Фу яхилга да къахьегамеи производственни дисциплина якар? Цхьабараша хет ханнахьа балха хьа а вена дизза дийнахьа дисциплина толха ца еш, балха ха йистельча цIавахар да аьнна. Цхьан хIаман уйла яц цхьабараша, балха хана мишта пайда нийцар - хьогI аз, диззача дийнахьа аз беьча балхах малагIа беркат даьлар - хьогI производствана.

Вайна дика хов болх хьабе дог ца доагIараша, прогульщикаша малагIа къовсам лоаттабе беза. ТIаккха тха ерригача промысла болх кхачаттача МагIалбинкерча УТТ кулгалхошка фу ала деза? Трактораш, бульдозераш, лаьтта хоарцадеш йола дукха техника тхона оаха даьча заказага хьежжа шиш ханнахьа лоаттае езаш я из. Кхоачашдой цо шиш декхар дизза? Кхоачашдац. Цо шиш ханнахьа техника тхона хье ца кхачийтар бахьан долаш дукха балхаш юкъагIа дус тха е делкъийна мара дIадолаш. Из гIулакх дикача хьала тIа латтац МагIалбинкерча автотранспортни предприятеа. Вахташ сменашка дIаккхувла, балхара хьинараш цIаккхувла вахтови автобусаш тхона лоаттае декхарийла я из предприятин. Бакъда, ханнахьа хьахац автобусаш.

Дукхача къамех болча викалех латташ я тха коллектив. Ма хулла къовсам лоаттабу оаха къахьегамен производственни дисциплина чIоагIъе гIерташ. Партийни а профсоюзни а организацеша цу даькъе дикка новкъостал а ду тхона.

Шеко яц кхоачамбоацараш дIа а дахна цхьайттаталагIча пятилетка кхоалагIча шера заданеш оаха кхоачашъергхилара.

С. ТЕБОЕВ,
«Малгобекнефть» НГДУ мехкдаьттех гази йоаккхача цхьоалагIча цеха начальник.

Бокххагlчар новкъостал а деш

Шоай болх дика бовзаш безаш хиларца белгалбаьнна отделочникаш дукха ба «Терек» яхача хьуна хlамаш еча производственни объединене. Къаьстта йовзаш я В. И. Пареньковас кулгалду отделочникий бригада. Хlаьта Л. В. Есина бригада а яц цул дукха тlехьаюсаш. Дукхача къамех латташ я из коллектив. Бакъда, бартцхьоагlо хиларца, хьадечох дог лазаш хиларца белгальяьннай из ерригача объединене.

Бригаде къахьегача хlера сага шиъ - кхоъ смежни професси я. Цудухьа цхьа саг балха хьа ца воагlаш вусе а из гlулакх балха lатиъац. Грунтовочника, шлифовщика, полировальщика специальность йолаш ва хlаравар. Балха говзел лакха йолча отделочникаша Р. Сальникобас, А. Исмаиловас, М. Мехоевас нагийчарна дlалу шоай опыт, балха къайленаш дlайоалийт. Цар иштта уж lомабу шоаш хержа професси еза, цунах доккхал де. Цунна дуазадаь цхьа масал доалдерга вай.

Итт класс дьакха яьлча отделочни цехе балха ера Алдамова Марет. Юхьанца хало дар цунна, шийна хоавр-могар дора йоlо балха операцеш дикагlа йоаза гlерташ, бакъда, кхычарна нийсса дlабодацар болх. Из зийра бригадира гlонча Есинас. Нина Васильевнайна гуш дар йоl хlама хара тlакхуш йолга, говзал ца хиларах цун болх лерттlа дlа ца бодилга. Нина Васильевнас новкъостал дир Марета. Хlаьта хlанз Алдамова дикагlа йолча отделочникех цаl я.

Нормативно-цlена продукци арахецара март беттар план 111,1 процент кхоачашйир бригадо. Къахьегама овсарле цу юкъа 20 процент лакхъелар. Арахецаш йола продукци во я аьнна цхьаккха рекламаци енаш отделочни цеха цlерагlа. Хlаьта цкъе дlаелча кхы тlаккъажам боацаш дlайиша продукци 95 процент я.

...Цехе дlадоладелар аргlанара балха ди. Дукхача наха из моллагlа дар санна дола балха ди дар. Бакъда, Анзорова Лелайна из къаьстта белгала дар. Лейла цу дийнахьа парте кандидатала дlайицар. Берригаш из дахагlала ювцаш, цунна ловцаш доахаш бар. Цу дийнахьа къаьстта хьинаре къахьийгар цо. Хlанз цехе 8 коммунисти 2 парте кандидати ва къахьегаш.

— Из бокха низ ба, — йоах бригадира Пареньковас Валентина Ивановнас. — Коммунисташа даим балха тlа хьокхам тел, къахьегамен производственни дисциплина лерттlа лоаттаяра доккха новкъостал ду.

Дlадодар кlеаигагlа а долаш дика продукци арахецар гlерт Пареньковай бригадера нах. Хlаьта из де цар вlаштlехьа а доал.

Н. РОГОЗИНА.

СУРТА ТlА: (аьрдехьара аттехьа) къона отделочницаш Л. Анзорова, З. Исаева, бригадир В. И. Пареньковa.

Н. КОБИАШВИЛИ сурт.

Комсий кхашка

ГРАФИКАЛ ТlЕХЬАБИСАБ

Бlаьстан балхаш сихденнад комсий кхашка. Магlалбинерча боахамашта юкъе эггара дукхагlа комсаш лелаеш я «Сагопшинский» совхоз. 575 гектар хулаш я цун комсий плантацеш, царех цхьа ткъаьх гектар дlеаьлча юхейнсараш хьувкъам бела безаш а йолаш.

Дукха балхаш да бlаьстан юххье комсий кхашка чакхдаха дезараш. Тlера лаьтта дlадаьккха комсаш хьагучайха еза эггара хьалха. Механизатораш ба из болх чакхбаккха безараш. Сихагlен дикагlен комсаш хьагучалхара тlехьа механизатораштa юкъе социалистически яхь а йоаржаль, дикагlа болх береш моральной материальной безбара хьалаш а белгалдаьха дlаболабаьб укхаза из лоархlаме болх.

Нохерашца комсаш тlера лаьттан боал дlабоаккхаш йиъ агрегати фо тохаш юхедиса лаьтта тlера дlадаьккхе комсий гаьнаш хьагучайоахеш ялх агрегати хиннай укхаза юххьанца.

Цар овсаре къахьегилга гойташ ба хьалхарча итт дий нахьа баь болх. Йиъ бlаь эггга гектара тlера лаьттан боал дlабаьккхаб, кхо бlаь совгlа гектар комсаш хьагучаьккхай фо тохаш тlера дерригa лаьтта дlадаьккха.

Хlера дийнахьа цаl-ах шин норма йоаккхаш болх бу берригача механизатораша. Царна юкъе а эггара дикагlа болх беш, социалистически яхье хьалха латташ хьабоагlа Вельхиев Муса, Медов Алматгири, Мержоев Махьмад, Боков Муса, кхьбараш Дийнахьа шин-шиъ ахи норма йоаккхаш болх бу царех хlаране. Шоай алапел совгlа 50—60 сом ахчан премеш еннай царех хlараненa болх дика барах.

Шийн дезалца цхьана шпалера товсеш ва Коригов Бахьаудин. Цхьа бlаьн ах бlаьн гектара из болх чакхбаьккхаб цо февраль бетта дено. Хlара дийнахьа марра даш а ва уттаеш аккордни подрядах болх беш ва Бехьаудин. Шоай болх геттара дика беш хьа а боагlа наьн, цун ши воlи, йоlи.

— Комсаш иглача мугlараш тlера боккха боал дlабоаккхилга кlеанг-дукха дикагlа леле а, белтала тlехьалус тхо фо тохаш комсаш тlера лаьтта дlадаккхаре, — йоах отделене агрономa Богатырев Руслана. — Тха отделене 15 фо тоха машина я. Царех ялх маре хиннаш юххьанца болх беш. Хlана совхоз кулгалхоша кхы пхи трактор еннай тхона, кхыча бригадашкара хьа я' яьха. Цхьайтта агрегат я фо тохаш комсаш хьагучайоахаш. Комсаш лелаерашта эшар lалашдера оарцагlаьккхай совхоза инженерно-технически служба а. Бlарчача дийнахьа тха отделене хул директор е керттера агроном. lуйранна ялх даьлча дена сайрейн бархl сахьат деллаца болх беш хул механизатораш. Хьалхе дена иштта болх вlаштlехьбаьккха хиннабеларе. хlанзалехьа тlера лаьтта дlадаьккха еррига комсаш хьагучальха даьнна хургдар тхо...

Тlера лаьтта дlадаьккха комсаш хьамукъайоахилга чакх долаш латте а, комсий кхашкара цхьадола лоархlаме балхаш тlехьадоалаш латт. Царех да шпалера товелга, эшача кердаяр дlаоттаелга, комсий гаьнаш йоlилга, цкъара уж аьлисаьргах хьалъехкилга. Уж дерригa балхаш комсий чlонак яттlалехьа чакхдаха дезаш да.

Хьалхарча шерашка дlаоттаяь шпалера тоаелга лерттlа леле, хlанз а дlадоладаьдац кердаяр дlаоттаелга. Хlаьта керда шпалера оттаеезаш 177 гектер я «Сагопшинский» совхозе. Дукха хьа эшаш низкъала болх ба из. Бlаьсти яьлча дениз болх ца беш латт шпалераш эша бlоагlий дlадогlа шоллагlйола агрегат. Шпалера дlаоттае шоллагlа ввено вlашагlйолла лерхlаш да тхо, яхаш беккаабовла гlерт совхоза а комсий отделене а кулгалхой. Хlаьта из болх lай а бе йиш йолаш бар.

Иштта эсала лел укказа комсий гаьнаш йоlилта а. Укх бlаьсти яlа еаш я совхозера 329 гектара тlара комсаш, тахханалш 50—60 гектара тlа мара чакхбаьккхабац из болх. Хlара шера а Дагестанера ухача болхлоша лелабаьб дукхагlча даьнъе из болх. Укх шера а цигара нах бахкарга хьежаш тlехьабаьнаб из лоархlаме болх.

Укх тlехьарча хана хlара шера совхозера бlаь совгlа саг хиннав комсаш лелаяра говзал кврасрзасш. Дlадахача пхе шера пхи бlаь совгlа комсаш лелаераш кийчбаьб совхозе, курсашка lомалуш волча хlара сага ботта 60—70 сом степенди а телаш. Мичаб уж болхлой? Шоашка дlайицо комсаш лелераш цар дезалаш дlабаьлча мичаб ховш бац уж.

Укх lай комсаш лелаерий курсаш чакх а яьха шоллагlча февраьле совхоза директехача приказах комсий отделене хьожаваьв 37 керла комсаш лелаер. Царех тахханалца балха хьаравааьннар виъ саг мара вац. Дагестанера нах бахкарга ца а хьежаш, совхозо кийчбаь Соагlапчара комсаш лелераш хьаарабаьхача, дукхагlа лаьрхlаче а ткъаьх дийнахьа йисте даккха йиш я комсий гаьнаш йоlилга.

Шпалера дlаоттаелгeн комсаш йоlилгeн чакх ца даьлча уж хьалъехка йиш яц. Цу кхьинех моллагlа цхьа болх хаинахьа чакх ца боаккхаш бисача комсий хьувнъамга дог даха дезац. Соагlапчарча совхозе уж балхаш тlехьадоалаш латт. Цу деша цlенхаштта уйла е а комсий кхашкара бlаьстен балхаш сихагlа йистедахара эшар де а дела совхоза кулгалхоша, специалисташа. Цу деша цlенхаштта оарцагlъяла еза Соагlапчарча халкъа депутатий Совета исполком а.

А. ХАРСИЕВ.

МАССАНАХЬА ЦХЬАТАРРА ДАЦ

«Дlадийначунта хьежжа хургда чуийцар а», оалаш да наха юкъе. Цунна тарра бlаьстан балхаш чакхдахарах тийша хургба укх шера чуэцартбола хьувкъам а. Хlаьта хlана хlара дийнахьа церагlа даржаш да кхашкара балхаш. Уж мел дика кхоачашду хьожаш хилар со укх деношка Шалински районе.

Шийца къамаьл деш «Джалка» совхоза шоллагlча отделене управляюще ноа. Умарова соьга дийнар:

— 611 гектара тlа индустриальни хьисапе ялата хьажкlаш а дlаюш. Лоацпача юкъа 1550 гектара тlа бlаьсти юв культураш дlае езаш да тхо.

Хlана тlатеlla дlаюш я шекара свеклаш. Лерттlа ахка, макхаш даьха, культиваци яьккха, органически а минеральни а удобренешца хьаьдаь дика кийчдаьча лаьтта дуж цу культура фу.

Из болх геттара сихен тешамен бу механизатораша Озиев Лемаси Агатыев Салманеа. Дийнахьара балха нормаш дикка тlехкхоачашью царех хlаране.

Иштта овсаре къахьег яза та хьажкlаш дlаера лаьтта кийчдеш боахкача тракториcташа: Багаев Гаке, Анзоров Яратlе, Юнусов Ахьмада, Гадиев Лемас.

Хьувкъам алсамбаккха йиш хулийташ дика торо я кхашка хий диллар. Магистральни канала чу хий хецнаше а вегетационни хьисапе из шоай кхашка дилла доладир «Шалинский», «Предгорный» совхозий кхаш лелераша. Лоацпача юкъа «Шалинский» совхозе хий диллар 180 гектар дукхача шерашка тlаювлача баьцаш-та; хlаьта «Предгорный» совхозе — 80 гектара тlа.

Укх lай а бlаьстан юххье а боарамал дукха кlезигагlа йоачаш хилар вай республике. Из баьвак долаш геттара кlезига я хlанз лаьтта lайна тlоадаь. Из ховшие а хlанз а кхашка хий диллара кхоачамболлаш дика кийчо яьш Урус-Мартановски, Ачхой - Мартановски, Гудермесски районашкарча боахамашка. Гурахьа дlадийна ялат, дуккхача шерашка тlаювла баьцаш йолча кхашка хаpшаш даьхадац. Хий хийцача из тоха йиш йоацаш кlезигагlа дале кхоллиъ ди зехье доадергда цига харшаш доахаш.

«Бlаьстанарча дено — шера кхоеб» яхаш дола кица дицдалийта йиш яц юртбоахама къахьегамхоашта.

У. МУЛЛАЕВ,
НГlАССР юртбоахама министерства хий дулача лаьтташка хьожаш йолча отдела керттерагроном.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Машари дунеп халкъашта

юкъера кхерамзлеи бахьан долаш

«РАКЕТИЙ ШУ» ХИЛА ЙИШ ЯЦ 1983-чох

«ФРГ а НАТО членаш долча кхыча мехкий а начлахьалхенаша отказ де деза керда американски ядерни ракеташ дlанийсьяра плапашта!» Иштта дар «кхаь мехка кхосабарг» оалача цар доазош вlашкаоттачарца территоре тlа 4 апреле хиина пасхальни марш йолча хана Швейцаре, Франце, ФРГ машара тlехьарча къовсамхоша дlадехараш. Базелера ара а яьнна, швейцарско-французски доазув хоададерга демонстрантий колонно, тlаннха ФРГ гlоргьа. Лёррах яхача городе, цига центральни майдан тlа гlехьара, марш чакхйоалаш йола митинг хургья.

Массехк бутт хьалха хьаьнча дунен халкъашта юкъерча оргкомитето яьй манифестацена еш поле кийчо. Марш де лерхlаш дарех хоам баьб кхаь мехка дунка итташ йолча организацешка. Кийч а баь регионе бахархошта юкъе дlабоарьбаьб тlахьехам.

— Американски «першингаши» ткъамаш дола ракеташ из хьа а тохалехьа тоха лерхlеш дола ядерни герз да, — йоах Ханс Штеблера, машар хьаллоацарий Швейцарски болама къаман комитета президента, марш вlашагlъелларапта юкъе керттерчарех цхьаьне. — Оаха тlаьхьех лоалахарча кхаь мехка общественность шоай низаш вlашагlа а теха адамаш гоамадараш оттаяь «доазув долча», хlаьта фактически — глобальни ядерни тlема плапаш йоахаре. Оаха эггара гаргарча хана де лерхlар — керда американски ядерни ракеташ Европе дlанийсьяр политически де йиш йоацаш дола хlама хилийтар.

Машара организационни комитето кхаь мехкарча бахархошка дайча кхайкарал тlа кертагlдоах. ФРГ территоре тlа хlанззе а вoрхl эзар гаргга босголобок хилар. Кхайкарло тlахьех антиракетни акцеш совъяхара массанахьа а — предприятешка, школашка, кинаий общинашка, общественни гlулакхаш деча хана — ядерни арсеньлаш алсамъяхарах боаллача кхерамах нах дlакхетабара.

Антиракетни марш 4 апреле йола а еена Малхбузеньевропейски кхаь мехка доазонех тlехъялар «Ашац!» керда ракеташ Малхбузехьа а Малхбоалехьа а. «Ядерни герз доаца Европа хьаллаца!». «Дехка нейтронни герз!». «Дерригача дунен тlара герз дlадаккхара тlехьа», «Разрядкай цхьал гlулакхаш леладарeв политикана тlехьа!» яхаш дола лозунгаш а долаш.

Шерлуш латт Малхбузен Европе антиракетни болама юкъе дакъа лоацарий мугlараш. Швейцаре, Франце, ФРГ территореш тlа гlолла чакхъаргйолча машара марша юкъе шоаш дакъа лоацаргхилар хьакхайкадаьд цу мехкашкарча итташ йолча организацей юкъалата.

— Тхо тийша да, дагаяьна хlама тхоцна кхоачашдулургхиларах, аьнна заявлени йир Ханс Штаблера, — «Ракетий шу» хила йиш яц 1963 шерах.

Александр ДУМОВ,
АПН себ. корр.

Цар оамалаш

МАФЕ ИЙБУ ЭСКУЛАПАШ

«Набахтера мукъавалийтар могашал дика ца хилар бахьан долаш» — ядаьдар Робер Кешишяна — специалиски мафена аьхха ювзаенна а наркотикаш чакхйоахаш товеши дlа-хьа йоаржаеш йолча а «Френч коннекшн» яхача марсельски зуламий организаце ювзаш волча «деятела» дела тlа.

1979 шера Кешишяна 15 шу набахта лихха ха техар наркотикаш йохкаш хиларах. Цу зуламхочун а иштта «Френч коннекшн» кхыча члений а дош дувцаш вар цу хана вовзаш вола марсельски судахо Пьер Мишель. Юххьанца дениз а цамогаш хилара кеп уттае волавелар Кешишян. Хlаьта 1981 шера набахтен больнице хьожавир, цул тlехьагlа «могашал гlаьхьа ца хиларах» хьахийцар, судахо цу гlулакха духьала воллаше а. Бакъда, дуккъача медицински справкаша тешал дора из зуламхо «рак хала цамогаш а ва, лаьца воаллаве йиш а яц» яхаш. Дукха ха ялалехьа из «леча унах цамогаш» вола марсельски мафиозо бlаргавайра шийн ахта тlа хайна самукъадоаккхаш лелаш. Хlаьта хlанз из бокъонца «вайрза» зуламхо Европе цхьанахьа хьулалуш ва.

Цхьан Кешишяна баьнна lийнабац из тайпа «аьттув». Из тайпа «аьттува» баьннаб «Френч коннекшн» кхыча зуламхой а. Масала, дунен халкъашта юкъерча боараме наркотикий торговец хиларах тарра Интерпола дика вовзаш вола Габриэль Грациань «лаьца воаллаве йиш йоацаш дегага лазар долаш» хилар гучадаьнна. Марсельски мафе наркотикаш товяра даьккъе воккха говз хиннача Жорж Кальмана 30 шу чувалла ха техар, бакъла чувоаллаш цхьа шу а даккханзар. «Могашал эсала хиларах» набахтара хьахийцар. Ше вlа ма кхаьчиаге героин кийчъяра болх юхадlаболайир Кальмас. Тlаккха цlаьхха «хала цамогаш» хилар кхьаькха зуламхо — Луи Жиро, из ва марсельски наркотикаш йохкачар керттера «фигаристь», судахочо Мишела бари даькхар, хьадийхар авторитетни медицински экспертиза елга. Цо юнй коллегашка дийнар зуламхошка дерна эшаш йола справкаш йохкаш набахтен лорий бlарчa мааз шийна гучабаьнилга. Бакъда, судахочун вlашгlехьдаланзар ше доладаьр чакхдаккха: 1981 шера из вийр, хаьал хьаьлха «мукъабуьлийтара» гlулакх lотоlа а даь дlадужадир.

Хlанз юха а чlоагlа гlар айеннай цу хьакъехьа. Следственни органашта гучадаьннад набахтен лораштен мафиозанеш юкъе зуламе машаш долга. Техача цу гlулакха гунахьа долаш хиннаб доккхача гlулакхаш тlара нах. Официальни боки бир, ма дарра аьлча, набахтений больницай генеральни инспектор хиннача, республика хьаллоацача объединене вьттехьарча парте центральни комитета члена — Солани Груазьена. Гучадаьннад, цо гlо а деш, набахтений lаьдалаша доккхий кхааш а вийдеш «унахцlена ца хиларах» набахтенашка чубаьхка зуламхой мукъабуьлийта хилар. Корадаьд официальни ниставцега «Кешишян ракх цамогаш ва, ннччахьа дlа-хьа ваьнкхача а валар кхерам болча хьалага кхаьча» аьнна цо ядаь хинна письмо. Тlехьагlа гучадаьннад цунна из бlаргавайна а из хилар. Мафи вlалла а цlаьрмата хилазар шийна чlоагlагlа «ядаш» бола нах мукъабахара я полицега шоай къайленаш дlаювцаш бола нах гучабахара а къамаьл доладелча. Кешишян мукъавоаккхарг 800000 франк делар.

— Хlанз тохкаш да доккхий кхааш а вlдеш мафена справкаш тийннача лорий дош. Из дош тахкара гlулакх массехк юристага доазийтад — Мишела хинбар ца хилийта, хlана аьлча, зуламхошта хетачех, цунна lалаьмате дукха хlама ховш хиннад, цудухьа ве а вийвав.

Людмила АЛЕКСАНДРОВА,
ТАСС корр.

Париж.

США. Ванденберг яхача (штат Калифорния) американски тlема-фетарча базана хьалхашка тlема духьалара демонстраци хилар. Цун доазъяхкоша базана хьатlабоагlа икъ дlа а лаьца (сурта тlа). Вlашагlккийттача Штаташа ядерни тlом хьалхагlа дlаболабара «МХ» яхача кердача контин е н т а ш т а юкъерча баллистически ракетангlа тоххаман де оттаьча хlана шоаш духьала болга хьакхайкадар.

АП—ТАСС сурт.

Цаlи ахи шу хьалха афгански правительства яьча решенегlа Кабуле вlаштlехьдаьккхар Афганистана Демократически Республикина духьала хьовбаь а боацаш беш латтача тlеж тlа дай-нохчой дайначa берашта лаьрхlа дола «Ватан» («Даьзе») аха бой цlа. Мехка исторе чухь эггара хьалхара берий цу тайпара йола учреждени я из, хlаьта ДРА кулгалхоша чlоагlо терко а ю цун. Дlадахача шера цунна эшачоа лаьрхlа пачхьалкхен бюджетацара 37 миллион афгани хьоннадир.

СУРТА ТlА: Розени Махбубан «Ватане» вlаши байзаб. ТАСС спец. корр. Г. НАДЕЖДИНА сурт.

Дунен картана хьалхашка

Мичай а ца ховш лоам улла королевство

«Садоагаш чура ала арахача сармана мохк» оал бутанцаш шоай даьхенах — Гималай яхача лоамашна Инденеи Китайнеи юкъе мичая а ца ховш уллача йоккха йоацача королевствах. Цlаккха а киравхаяц Бутан тlомаца мохк дlалаца гlийртача кхыча мехкашкарча гlаьрахошта. Цунна тешал ду дуккхача хана дена хьайоагlаш йолча буддийски источникаш.

Ала хала да, бакъдар аьлча, дунхагlа сеи хам бе безаш хlама да из — бутански солтий майрала е мохк шеа тlаваха хала йолча моттиге уллаш хилара. Кхыметтел цун атагlенаш ида моттиг а я форда боарамал ши эзари ах эзари метр лакхагlа. Тохкамаш мух тlаккхоачаш боацача моттигашка lоача лайвон каст-каста дlадукъ мокк арахьарча дунеца бувзаш дола наьнъаш тlехдувла Бутанан Инденеи юкъера лоамаш довкъаш.

Йоккха событи хиннай цудухьа Бутана столицана Тхимпхуна Калькутта яхача индийски городан юкъерча линех хlанзза самолето яьча хьалхарча полетах. Эмблема дракон а йолаш йолча «Драк-Эйр» яхача бутански пачхьалкхен авиакомпане 20 моттиг йолча самолета духьалъяхаяр баьде тайпа бос бола барракъаш а дувхаш хиннача монахий бlарчча процесси. Калькуттанеи Тхимпхунаи юкъера иикъ шин сахьата бу хlанз. Хlаьта хьалха дукха хlама ца эшнаш шин ди дезар из инкъ бе, инкъ каст-каста къайле хулар заоттам во хилар бахьан долаш.

Бакъда, берригаш бацар цу мехка доазонел арахьарча нахах, Бутанах «мичад ца ховш дола дуне» е «ворхl чlега ца баьккхача тlакхача йиш йоаца мохк» лоархlаш. Ламанзъ хьаллоацаш болча тибетски буддисташта я дина центрех цаl, дезача хlамай бlарчча гуллам ба из. Мехка я дуккхаараш юкъерча бlаьшеренашка дениз болх беш хьайоагlаш а йолаш йола lалаьмато дукха монастыраш. Царна чу гульаь я дуккха культурни маьхалеваш. Ялх эзар монаха лама лоархlам хlинз а боккха ба политически а общественни а вахаре.

Дуккха йоккхий проблемаш латт вlаьнгача Бутана хьалхашна. 50-гlа шераш доладеннача хала а тlехьа крепостной право яр цига. Хlанз а алхха пхи процент мара бац кхийначa наха юкъе дешен яден ховш бола нах. Кхыметтел массехк шу хьалха а йолаш яцар цига дина гlулакхаш хьехараш мара кхы тайпа школаш. Медицински гlулакхаш кхоачаш дац укхаза хlанз а бахача нахах 10 процент лоацаш бола нах чубоагlаш дола городашка бахача наьха доккха лоаца дакъа мара.

Амма Бутан дlахьалхашкахьа гlа боахаш я. 1949 шера Дарджилинга (Инди) даьд Бутанаи Инденаи юкъе хила дезача гlуллакхий хьакъехьара договор, цу тlа лаьрххlача бесса, индийски правительствас дикка экономически гlо ду цунна. Индегlо а деш хьалъю цига школаш, больницаш, медицински пункташ. 1961 шера, дегlахара хьалхара пхе шера план кхоачашье йолаяьча хане, мехка дехкад 1300 километр наькъаш. Лерраргlа дегlаух горнорудни промышленность. Кlоран графита экспорт е йолаенай Бутан. Цун лаьттан ченашка йолаш я цlаста, даша, цинка запасаш. Плана тlа лаьрхlа да хьуна херх хьоаха заводаш, каьхати фанерен ю предприятеш хьалъе. Йоккхий гидроресурсаш я мехка. Чуха яхача додача ди тlа хьалъеш латт хlана йоккха гидроэнергетически комплекс, хьалъе лаьрхlа я кхы объекташ а.

Хlаьта а экономина кlийле юрта боахам ба — дуга, бориц, манго ккеир.

Дикка хувцамаш хулаш латт Бутана политически вахаре. Мехка болх беш я законаш арадоаха органе — къаман ассамблей, хьалъйа суда система, чакхйоаккхаш латт аграрни реформа. Короля Джигме Сингай Вангчука хlаваарча правительства дlакхайкадаьд мехка модернизаци яре декхар чурча политика керттера цель хилар. Цо аьнад, «Бутан ткъовллагlча бlаьшерена чуила ...».

А. ВИНОГРАДОВ,
ТАСС корр.

АПН корреспонденташа хоамаш ду

УЖ lОМАДЕ ХАЛА ДОЛА «АЛИФИ» «БАИ»

Сауд Наимас, Багдадерча АПН бюро 34 шу даьнача балхахочо, ручка бе а белла шорттига ший цlи язъю ведомоста тlа. Яздий йоал из тlехьара алаш, гlад ахе ела а къеже, сийрдайоал цун юхь. Со а везакъеж — шие дунел тlа яьлча деиз тихаш, эггара хьалха, дилла ше тоlабаьча бесса пlелг а ца тоlабеш, кулг яздаьд цо ведомоста тlа.

ООН статистикага диллача, башха совгlа эшашагlа боацаш 30 миллион саг ва йоазув ца ховш бола lарбий. Вешта, массанахьа цхьатарра дац гlулакхаш lарбий Малхбоале. Туниседикка дукхагlа ба язде а дешa а ховш бола нах, ара вай, Египтечул. Тlа-тlа кlезигагlа хулаш боагlа дешен язден ца ховш бола нах, массехк бlаь шерашка Осман ски импере тlехьайяса йист хиннача Иракски республике. Дунен хьалхара тlом хиннача Ирак. ...

Шийн мукъагlа хиина яьлча хьалхашка эггар къонача ирански пачхьалкхенна йоазув ца дар санне йола ара проблема. Кlезига бацар шоай беррига низ звенешка кхача гlерташ болча мутlа рерча наха гlо дара тlаухийташ бола образовании иракцаш. Хlаца а тlехьа виц ца луш а чlоагlагlа мехкарча нахa хам беш а яц, масала, шийн чотах наьна меттала «Аль-Карх» яха «далкъа газет» арадаьха Абуда аль-Карамн. Амма йоазув ца хара духьала къовсам къаьсткъаьстача наха вlаши бувзам а боацаш, духхьала энтузиастий низаша лоттабаьча хана боккха толам беланзар цун.

1971 шере йолаелар берригача наха йоазув lомадера йола дерригача къаман кампани. Мехка тlанийцача № 153 йолаш хиннача закона декхарийла вир хlара ...

деша аха ца ловш хинараштa ахчанца гlодаш дертар. Соьга дага доагlа, тхоай Нейманa миштa язар наьна метта алфавита къайленаш. Цун мех къахьега дийнар дешен яден lомалара — уж-и геттара хала ма дий, уж «алифа», «ба», lарбий догама кхыдола аллаш а! Иштта атта дац йоазув lомаде. дунен тlа вахаш ткъаьитт шерал тlех ха яьккха хьо вале хlаьта а. Багдада улицаш тlа денна гуш долча школе деша ухача бераштa мера дац из гlулакх атта.

...Цу гlулакхата яхa ха а дlадахийта ахча а вехьа дайнадац. Йоазув ца хаpца лоаттабеча къовсаме толамаш дахарагlа ЮНЕСКО премии хьоналай Ирака. Сауд Нимас а вэареш болча цун мехкахоша а кхы lеттац пlелгаш пайкъала, кулг аз- ...

Дмитрий ОСИПОВ,
АПН себ. корр.

17 апреле 65 шу дуз советски цІера духьаларча охрана

ЦІИ КАРАЕРЗАЕРАШ

1918 шера 17 апреле кулг яздаьд В. И. Ленина «ЦІерана къовсам лоаттабаре дола паччахьалкхен гІулакхаш вІаштІехьдахарах» долча Халкъа Комиссарий Совета декрета. Ше йолаш йолча 65 шера боккха кийъ хьабенаб цІера духьаларча охрано. Советски Іаьдала хьалхарча шерашка, хьалхарча пятилеткай шерашка, сийлахь-боккха Даймехка тІом лаьттача шерашка, тІом сецачул тІехьагІарча шерашка халкъа боахам а советски граждании боахамаш а цІерах лорадара даькъера доккхий а бехктокхаме а декхараш кхоачашдаьд советски пожарникаша.

Эггара хьалхарв 17 сагах лаьтта цІера духьалара команда вІашагІъеллай Грозне 1872 шера. 1917 шера 29 сагага кхаьчар пожарникаш. Царга яр 18 говр, иккъ кІура духьалара маска, хІаране чу 45 ведар йода ялх бецка. Болх баьб пожарникаша, сменах хувца а ца луш, даим тІаболаш.

Къахьегама халкъо юхаметтаоттадаь материальни рузкъа халкъа доалахьа дийрзача кердача хьалашка, льина цІи йоаярал совгІа, цхьаькха керда кхы а бехктокхамегІа дола декхар тІадиллар цІера духьаларча охрана — цІераш ца юалийта хьажар. Духхьашха хьайир предупредительни гІулакхий система — паччахьалкхен цІера надзор. ЦІера духьалара охрана технически дика Іалашйир, хьахилар профессиональни кадраш.

Дукха дика гІулакхаш де Нохч - ГІалгІайчен пожарникаша даь. «Майкопнефть» № 45 йолча скважине льина хиина цІи йоаеш къонахчалк декали гойтаоагІа 1931 шера май бетта Ленина орденаш елар Грозненски цІера гарнизона балхахошта В. Т. Плигинах Ф. И. Банниковнех.

1942 шера 10—12 октябре Грознара мехкдаьтта чакхдоаха заводаш хІаланье гІерташ, массированни налеташ а яь, 9 эзар гаргга фугасни зажигательни бомба чукхессар фашисташа Заводской районе. Цхьатарра лотаелар 130 резервуар, 20 установкен промышленни гІирси. Уж Іалашмате йоккхий цІерец йоаеш байра шоай декхар майра кхоачашдеш хиина мугІарера пожарникаш С. Я. Перепелица, Н. Д. Дедусенко, П. П. Цыльпин, И. С. Олейников, шофераш Г. Т. Рудь, Ф. Ф. Коробейников, отделене командир П. В. Рубцов, караула начальник Н. Г. Шофоростов, кхыбараш. Даьхено лакха мах бир пожарникаша гойтача денала, байнараштa е цІи йоаеш майрали денали гойтача кхыбараштa а паччахьалкхен совгІаташ а денне паргІатон цун кортамукъален бахьан байларий къонахчален деналея сийна хьалдетІад Заводской районе пожарникашта памятник.

Шоаш хьахилча тІоне дена бІаьш йоккхий цІераш йоаьй республика пожарни гарнизонаша, миллионаш сомий мехъа рузкъа цІера кІалхара а доакхаш.

Къахьегамхошта дицценвацалдац 1967 шера Эльдарове низ бола газмехкдаьтта фонтан йоаьча мехкдаьттахой. Газ лораерий, пожарникий денале гІулакхаш. Практике эггара хьалха йоайир Нохч-ГІалгІайчен пожарникаша лотаенна фонтан кердача техника гІонца. ТІехьагІа толаме пайда ийбар цар опытах Азербайджанерчеи Дагестанерчеи мехкдаьтта скважинашка йийна цІераш йоаеш.

Квалифицированни кадраш я тахан Нохч - ГІалгІайчен пожарни гарнизонешка. Дика къахьегаш а кагирхошта кхетам луш а ба «За отвагу на пожаре» яха майдалг ена 60 саг совгІа бола эпсараши бІухойи, 840 кьехамча — боевойи политически кийчон отличникаш, 408 отличникаш лоархІаш йола отделени, караул, дакъа да смена йоацача шоай вахте латташ. Царна юкъе я ВПЧ-10 (начальник М. Ш. Даялетукаев), СВПЧ-1 (начальник Л. А. Магомедов), ВПЧ-8 (начальник Д. Г. Текиев) кхыяраш.

«НГІАССР ГПН дикагІа вола инспектор» яха цІи лакхара лаьрхача яхье толамаш дахаргІа из сий дола цІи ена ва Шелковской РОВД ИГПН начальник Н. А. Сладков. Гудермесски РОВД ИГПН инспектор, комсомолец С. С. Сайдулаев, Сунженски РОВД ИГПН воккхагІа вола инспектор Н. И. Сударинов.

Республика цІера духьаларча охране болх беш болча нахах доалла дика гІулакх да, укхаза воахалаш вІаши бувзам болаш хилар. Даьша къонгашта мерзъю шоай деналд дарий професси, шоаш лелладаьча [illegible] гІулакхий эстафета а опыт а царна дІа а телаш.

ВПЧ-9 начальник хиина Иосиф Тимофеевич Яворсне дакъа лаьцад Сийлахь-боккха Даймехка тІом лаьттача шерашка воаставІчун самолеташа бомбаш чуйийтта лотаьча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводашкара цІераш йоаеча, дукхаза хиннав йоккхий цІераш йоаеча юкъе.

ХІанз пенсе ва Иосиф Тимофеевич, амма цун эстафета дІахо хьош ва цун ши воІ. ВоккхагІа вола Вячеслав — ВПЧ-7 начальник ва, цо яьстеньккхай Москве лакхера инженерно - пожарно - техническа школа. ЗІамагІа вола воІ Юрий — военизированни пожарни охрани отряда инспектор.

Технически служба военизированни пожарни дакъа начальник хиначва М. М. Евсеева воІ Леонид а вахай шийн дань лергагІа УПО госпожнадзора отдела воккхагІа вола инспектор ва из хІанз. Леонида да хиннав Эльдароверча мехкдаьтта - газови фонтана льина цІи йоаяра шин бетта лаьттача къовсама юкъе дакъа лоацаш. Ишта дакъа лаьцад цо Саьмашка пропанови парке льина хинна цІи йоаеча а.

Советски наькха тІемен къахьегамен традицеш йовзийтар—хала а цкъаза чІоагІа кхераме а йола професси Іомае бахкача кагирхошта кхетам балара балха лоархІамеча формаех цаІ. Цу дакъе боккха ба НГІАССР МВД хІанз хьаь йоалаш латтача пожарни гарнизона музея лоархІам.

Советски цІера духьаларча охрана 65 шу дизар бегалдоакхаш, шоай говзал лакхъю цун бІухошех командирашех, чІоагІъю дисциплина, шоай низ кхобац материальни культурни мехкаленаш, граждании боахамаш цІерах лоракра. Из да цар КПСС XXVI съезде решенеш кхоачашъеча лоаца дакъа.

М. ЛЫКОВ,
НГІАССР МВД УПО госпожнадзора воккхагІа вола инспектор.

ИСКУССТВА ЦІЕЙ

Дика традици а хиина дІаэттад хІара шера апрель бетта шай мехка чакхдоахаш дола «Изобразительни искусства кІира».

Укх деношка из кІира хьадийллар П. Захарова цІерагІча Нохч-ГІалгІай изобразительни искусствай республикански музее.

КІира хьаделлаш къамаьлаш дир Нохч-ГІалгІай АССР культура министра хьалхарча заместителa А. Г. Митрофанова, Нохч-ГІалгІай художникий Союза председателa, Нохч-ГІалгІай АССР искусствай заслуженни деятела Х. А. Ахмедова, художника, Нохч-ГІалгІай АССР искусствай заслуженни деятелa О. А. Мишина.

Укхаза бар Германски Демократически Республикера хьаьший а.

Изобразительни искусства кІира хьаделлаш концерт делар Нохч-ГІалгІайчен паччахьалкхен филармоне артисташа. Царна юкъе яр Москонцерта пианистка Новикова Галина.

Б. АБАДИЕВ.

САЛОІАЧА ДЕНОШКА

16 АПРЕЛЬ

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. 9.00. Болх беш я «Унахцlено» яха клуб. Занятеш парке хул. 10.00. Болх беш я кинодезарий клуб - лаборатори. 10.30. Кинотеатра фойе. Болх беш я «Эран» яхача республикански фотоклуба эггара хьалхара отчетни выставка. 16.00. Лекцей зал. Болх беш да юхагойтача фильма кинотеатр. Хьокхаргда «Частни вахар» яха художественни фильм. 19.30. Халхара зал. Болх беш я «ВІашагІкхетар» яха дискоклуб. «Эстрада тІа — Итали» яха тематически программа.

Хиникий культура Дворец. 12.00. «Болхлой ах ди» яха художественни самодеятельноста концерт. 18.00. «ЦІеча доаттадех итоташ» яха устни журнал. 19.00. Эстрадни илли музыкан сайре.

Пролетбита цІерагІа культура ЦІА. 17.30. «Саги закони» яха кинолектори.

«Красный молот» завода культура ЦІа. 11.00. Культура ЦІен художественни самодеятельноста концерт. 15.00. Болх беш я Іалам дезарий клуб. «Сомий гаьнаш дегІаахар» яха занятия. 19.00. Болх беш я «Фонограф» яха дискоклуб.

Клуб КИМ. 17.00. Вокально - инструментальни ансамбла концерт. 19.00. Лакхерча классашкарча дешархошта хеталь сайре.

Мехкдаьтта института клуб. 18.30. «Ворх! Робинзон» яха Коневские пьесах отталь спектакль.

Н. К. Крупскай цІерагІа культура Дворец. 18.00. Коммунистически субботник.

17 АПРЕЛЬ

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. Йоккха зал. В. И. Ленин ваь 113 шу дизара хетадаь культура профсоюзай художественни самодеятельноста концерти берий технически а художественни а кхоллама выставкеш. 11.00. Кинотеатр. Болх беш я «Фаьлгийн приключенейи дунеи тІа» яха киноклуб. Гойтаргда «Вира цІома» яха художественни фильм. 16.00. Лекцей зал. Болх беш да юхагайтача фильма кинотеатр. 19.30. Халхара зал. Болх беш я «вІашагІкхетар» яха дискоклуб. Халхара программа.

Хиникий культура Дворец. 11.00. «Миншта ваьха а ваьхав, дийна а дийнад Ульянов Володяс» яха ленински чтенеш. 14.00. Теннисах дола ловзар. 18.00. «Хьамсарча мехка гІолла» яха кинопанорама. 19.00. Эстрадни иллеи музыкан сайре.

Пролетбита цІерагІа культура ЦІа. 12.00. Болх беш я «Чебурашка» яха берий киноклуб. 19.00. Болх беш я «Кизта» яха дискоклуб. Халхара программа.

«Красный молот» завода культура ЦІа. 10.00. Болх беш я «Фусамнана» яха клуб. Тхах йийша хІамаш еш барашта йола занятя.

Клуб КИМ. 14.00. Болх беш да «Сийг» яха берий кинотеатр. 17.00. «Диннара къаьстаб уж» яха беседа. 20.00. Болх беш я «Спектор» яха дискоклуб.

Н. К. Крупскай цІерагІа культура Дворец. 12.00. Йоккха зал. Школьникий самодеятельни театра «Нийгаш - кІаниий» яха спектакль. 15.00. Болх беш да «Къона ленинец» яха берий кинотеатр.

Ши бІаь шу даьнна сийле

ЛЕНИНГРАД. Даймехка культура тептаре тІа къахьегІйоае оагІонаш язъяьй укх шера шийн 200-гІа сезон белгалъеча С. М. Кирова цІерагІча операн балетан Академически театра.

Из театр — оперни балетни искусстве довзанза дола наькъаш хьадийллар. Даймехка классика хьалхар дІадоладелар М. Глинкай «Иван Сусанин» яхача постановкаца. Укхаза дунен сценаш тІа а льина йолаелар П. Чайковске «Пиковая дама», М. Мусоргске «Борис Годунов», цу театра моерталашта кІал йийнаб Ф. Шаляпина оаз.

Марински театре (Кировски чуи хьалхагІа хиина цІи) дегІаяре эрсий хореографе реформатор хиннача Н. Петипа гений. Цо оттаь П. Чайковске «Лебединое озеро», «Спящая красавица», А. Глазунова «Раймонда» хьадийллар дунен театра исторе чуъ симфонически балета зама.

Сийлахь - боккхача Октябро сцена тІа ваьккхар керда турпал, хьадийллар кердаиккта постановкаш уттаяра Іемьмате йоккхий торонаш. Укхаза маьлхьевлар Р. Глиэра «Красный мак» яха эггара хьалхара советски балет. О. Чишко «Броненосец Потемкин» яха исторически опера театра исторически летописа юкъеялар.

Ленинграде культурни вахаре доккха хІама а хиина дІаэттар керттерча дирижера, СССР халкъа артисте Ю. Темирканове кулгал а деш керда оттаь «Евгений Онегин». ХІанз театра репетици еш я поэта революцегахьа баьча наьнгъах дувцаш йолча А. Петрова «Маяковский» яхача операна.

Дукхача мехкашкарча операн балете эвзаша тІоерем деттеш безбаь тІамйбаьб ленинградски говзанчаш — И. Богачева, Б. Морозов, Г. Ковалева, С. Лейферкус, И. Колпакова, Л. Кункова.

СУРТА ТІА: «Мертвые души» яхача оперецара сцена. Чичиков — РСФСР заслуженни артист Сергей Лейферкус.

Ю. БЕЛИНСКЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

КХЕТАМ БАЛАРА КХУВРЧ

Л. Н. Толстойя цІерагІча Нохч - ГІалгІай паччахьалкхен университета студенташта интернациональни кхетам балара кхуврч а хиина дІаэттай вай мегартда 1973 шера денз цига болх беш йола «Нийсархо» яха интернациональни доттагІала клуб. «ДоттагІалца ба вай низ» яха клуба девиз Іойнйшача кхоачам болаш да из малагІча лоъстамагІа болх беш я ха. ХІаьта а белгалдоакхаргда вай КИДа членаша керттера шоай терхам тІабохийтар хургболча педагогашка юкъе интернациональни чулоацам бола мероприятеш чакхъяхар, кхыча вузашкарча студенташца доттагІал деладер, доазол арахьарча кагирхоша дІа-юхакъаьхеташ иадарна бувзамаш лоаттадар хилар. Даим а балха керда формаш лехаш, болх дикагІа лер юташ хургболаш КИДа членаша ди тІехьа дегІакхувл шоай балха говзал. Масала, университета кидовцаш хул Орджоникидзерча, Махьчкалерча, Нальчикерча университетий кидовцаш болча, уж шоаш болча а хьех. Цул совгІа, клуба президент Арсамаков Руслани КИДа актива член Междаев Мусаи бахе хиннаб Ленинградерча паччахьалкхен университета кидовцаша болх миштa бу хьажа, царгара опыт хьаэца.

Цу тайпара хулача вІашагІкхетараша гІо ду кхоачамболаш гучадаха а дІадаха а, кердадар юкъедоаладе. Укх тІеххьарча хана университета КИДа членаша шоай балха юкъейоалаяь къаьст - къаьстача факультеташта лаьрхІа кийчъеш йола доттагІала сайренаш. Масала, цу тайпара сайренаш хиннай физически биологически факультеташка. Цу факультетай студенташта хайра «Нийсархо» яха интернациональни доттагІала клуб тъа миштa хиннай, из хьахилча дена цо баь болх бовзийтар, гойтар цо чакхдаьхача вІашагІкхетарашка даьха сурташ, тийна совгІаташ.

— Уж сайренаш хиначул тІехьагІа дукхагІа хиннаб КИДа гІо деш бола, цуна бувзамаш лоаттадеш бола студенташ, — йоах Арсамаков Руслана.

Дукха студенташ юкъеоаш а кхетам балара маІан долаш а я хІара шера университете чакхйоахаш йола политически плакатеи политически иллеи конкурсаш. Кхетам баларах совгІа, уж конкурсаш пайдане я сурт дилларей илли аларей кагирхой говзал дегІакхувлара. Айхха бувзам лоаттабу КИДо университета культура ЦІенаца, гІо ду тайп - тайпара мероприятеш кийчъеча а чакхйоахача а. Масала, иллеш хоржаш, сценарий оттаеш, кхыдола гІо дир кидовцаша хІанз университете дІайолаенна «ВІаьсти-83» яха студенчески фестиваль кийчъеш.

ДоттагІал хоттаденнад кидовций Грозне болх беш болча Болгарерча гІишлонхошца. Масала, дІабахача бетта уж хьоашалгІа хилар студенташ болча, цул тІехьагІа вар шоаш болча дискотеке хьийхар университетера кагирхой. Цул совгІа, вай республике яьхача делегацех КИДо хьийха университете хиннай Чехословаке, ГДР, Куби, Венгре, Вьетнама делегацеш.

— Ишта дика кагргьядар тха цу балхах, — йоах Арсамакова, — нагахьа санна хьехархоша тхона гІо ца доре. — Царех доазол арахьарча къамий метташ хьехаш бола хьехархой: Насаев Михаил Хамидович, Колесников Анатолий Григорьевич, Дзейтова Берснаньий Хьамифа.

Интернациональни кхетам балара клуба актив а дукхача къамех болча студентех кагирхоех латташ я. Цунна юкъе я эрмало Юзбашева Наташа, эрсе Притинская Ира, хІаре Копоева Адалят, нохчо Мизаева Роза, гІалгІай — Льянова Рита, Чахкиева Іайшет, кхыбараш. ХІаьта, царна карагІаьнараш, цар балхацара кердадараш даим а довза йиш я интернациональни доттагІала клуба «Континенташи доттагІали» яхача пенгазета тІара.

С. АРЧАКОВ.

Грознерча экранаш тІа

«КЕРДА ДУНЕ ХЬАКХОЛЛАШ ДАЙРА СОНА»

Московски кинематографисташа арахийцад хьалхагІа даьккха хиначa «ЦІе колоколаш» яхача кинодилоге «Керда дуне хьакхоллаш дайра сона» яха 2 сери йола шоллагІа фильм. Цу кинолента вай юхадут Советий Іаьдал отташ хиначa хьалхарча деношка. Цу гаьнарча, Іаламаьте чІоагІа сатем байна хиннача революционни Октябра хІара ди бІаьшерех тара дар. ХІалак хулаш дар къаьнара дуне, кьахулаш латтар кердадар.

Из деррига дика довзаш а кхетадеш а дунен тІа эггара хьалха хиннача социалистически революцех ше яздаьча книжках доазол дехьарча репортера Джон Рида йоагІаш тиллаяр «Дуне гІаккара даьккха итт ди» аьнна цІи. Джон Рида вахара кхеле йоккха моттиг дІалаьцар цу эрсий мехка хиннача революце. Джон Рид — революце гражданин, цун иллиалархо, полпред.

Америке юхацІавийрзача Іалаьмате чІоагІа пропаганда ю цо Октябра идеяшта.

Бакъда, фильм даьккхараша дукха исторически материалаш, керда фактaш, таханарча замо дІа ма деххара цу событей керда мах беш, таханарча позицех уж йоаш хаш, шеръяьй цу киниа рамкаш.

Цу фильма керттера турпал — халкъ. Цудухьа дукхача наха дакъа лоацаш гойт Зимнена еш йола штурм. Іалаьмате дика лъхай массови сценаш.

Цу фильма литературни ларда автор хиина ца Іеш, американски яздархо - коммунист Джон Рид, цун керттера турпал а ва.

Кинокартине цун роль ловзаеш ва итальянски актер Франко Неро. Джон Рида сесага Брайонт Луиза роль ловзаю американски киноседкъаc Рома Сидней с.

Сийлахь - воккхача баьчча В. И. Ленина сурт - сибат кхоллаш ва город Ульяновскера РСФСР заслуженни артист Устюжанинов Анатолий.

Из кино даьккхад СССР артиста, Ленински а СССР Паччахьалкхен а премей лауреата Бандарчук Сергеяс.

Кинокартине ек композитора Свиридов Георге музыка.

«ЛОРАВЕ [illegible]»

Хьавна дагадар кхалнах эмансипаци яро деррига а юхамаччахье доаккхаргда аьнна? Эггара хьалхв цуках «зе» маІача наха хилар. Фуд царна Іаткъар, хІена баьнаб уж корзагІа?

Цхьан юкъа дагаладал Іа, хьай сесаг хоае а дика а кхалсаг хиина ца Іеш, цІи хеза Іилманхо а цхьан йоккхача Іилма - тохкама института директора заместитель а. аьле. Из а хІама дашар хьона, нагахьа санна шийн хьаькъал а говзал а цо балха мара гучa ца йоакхаре. Валха ду кулгал ца тоъаш, из-м цІагІа а кулгалде гІерташ я. ХІаьта фильме — мара а йиІига а. Из лоергдолаш хІама мичад.

Цунах фу хул, из деррига дІахо миштa къаст ховргда цу комедега хьежачарна.

Цигь сурт - сибаташ кхоллаш ба артисташ Русланова Нина, Куравлев Леонид, кхыбараш.

«ПОЛИЦЕ КОМИССАРИ МАЛЫШИ»

Из фильм даьккхад румынски кинодеятелаша. Цун керттера турпал комиссар Миклован дика вовзаш ва зрителa «ТІеххьара патрон», «ЦІенача кулгашца», «Полице комиссара бехк бу» яхачеи кхычеи фильмашка гІолла.

Цу политически детективе вайна гуш дар хиннад 30-гІча шерашка.

Картина сценари язъеча дакъа лаьцар а, керттера роль ловзаер а, из фильм оттадар а ва актер Николаеску Серджу.

В. КОВАЛЕВА.

ФЕ ХИЛА

Наькъашка дІа-хьа лелара бокъоний 112-ча пункта тІа аьнад: ше сецачара (сайца латтача моттигера) дІаволавалалехьа водитель хьажа веза ше волавелча, дІа-хьа хьайзача кхерамзло я е яц, наькъа тІа дІа-хьа боагІача кхычарна ше новкъарле ергъя е ергъяц.

Бакъда, дукха водителаш, цо яхар кхоачаш а ца деш, гІашлой дукха гулбенначa, нах бахача аданей воашка, дІа тІа а хайя, ко хьа бе в делле, уллув, тІехьашка саг вий а ца хьожаш, мотор лота а байя болалу. Цу тайпарча, хІаман теркам боацача самало зулам дайт.

Наурски района, Наурская яхача станице Калинина цІерагІча совхоза тракториста И. Я. Ибрагимова хьожа а ца хьожаш цІаьхха йолаьлийтай трактор. Трактора гаьна воацаш лаьтта кІаьник трактора тІехьашкахьарча чарха кІалвахав тракториста из теркалде а кхелехьа. КІаьник больнице вихьав.

Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза тракториста Н. М. Попова шийн болх баь ваьлча, дика менна а волаш трактор тІа техай шийн напарника. Из дикка лоза а ва больнице Іовиллав.

НонагІо яварешь хуа наькъашка, водителаш шоашта хьалхарча наькъага а ца хьежаш, дІа-хьа хьежаш, ше наькъа воагІаш хилара уйла йиц а йийя, пассажирашка къамаьл де валар бахьан долаш. Транспортни средствай наькъашкара хІанзара дукхал а цар сухал а тергалйича кхоачам ба лехкаш волчун уйла зІамигa а тІеральтча хила тарлу зулам доаза.

Старопромысловски районе «Трансмаш» завода грузовой автомашина шоферо Х. А. Байсултанова шийн набина чу хоавахь шийн новгъост «Надтеречный» совхоза тракторист Н. В. Дехаев. Цунна тоссаденначa къамаьло уйла дІа а йиья, наькъа уллув доаллачa хий дІаухийтача сангар чу а экхаш хаьрцай автомашина. Шофер башха лозаваьвеце а, бакъда цунна уллув ваьгІар-м чІоагІа лозаваь.

ДІадахача кІирагІа, 7—14 апреле, Нохч - ГІалгІайчен наькъашка 35 автоавари хиний цхьа саг ве а кхуве, 15 [illegible].

НГІА МВД ГАИ.

> **ЯЗДАРХОЙ— БОЛХЛОЙ БОЛЧА ХЬАОШАЛГІА**
>
> «Красный молот» заводе каст-каста бахе, цу республика къаьнагІа йолча предприяте къахьегама коллектива ца къамаьлаш деш хул Нохч - ГІалгІайчен яздархой. Цу тайпарча аргІанарча вІашагІкхетаре дакъа лоацаш хилар яздархой Мусаев Муьлмад, Веднинов Ахьмад, Плиев Махьмад - Саіид, Нусаев Іадиз.
>
> Завода къахьегамхошта цар йийшар шоай прозаически а поэтически а произведенеш, дІахорча шоай творчески планех, шоаш де лерхІачох дийцар. Безаме къамаьлаш хилар яздархойн болхлойи.
>
> **С. ЧАКОВ.**

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

II ПРОГРАММА

16 АПРЕЛЬ

16.30 — Кхоана — Советски Іилман Ди. «Прагтикаца бувзам а болаш». КПСС Нохч-ГІалгІай обкома секретара В. Н. Дмитриенко выступлени.
16.45 — Коммунистически субботника дневник.
16.55 — Коммунистически субботнике дакъалацарашта хетадаь концерт.

18 апрель.

16.05 — В. И. Ленин ваь 113 шу дизарга. «Ленин в Польше» яха художественни фильм.
17.40 — «Юртарча бригадин подряда — йоалхой тергаме» (нохчий меттала).
17.50 — «Владимир Ульянов». Іилман - популярни фильм.
18.20 — «Нохч-ГІалгІайче гІолла».
18.40 — «Алахьваьца вІашагІкхетар». Документальни фильм.
18.50 — Ленина аманатца.

РАДИО

16 АПРЕЛЬ

[illegible]

КОММУНИСТИЧЕСКИ СУББОТНИК

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Коммунистически къахьегама цІей» (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гІалгІай меттала).
8.36 — Хоамаш.
10.15 — Концерт (эрсий меттала).
11.00 — «Къонахи» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
11.30 — «Школьный глобус» (эрсий меттала).
12.30 — Ленина сурт-сибат нохч-гІалгІай музыке (эрсий меттала).
15.15 — «Ленин дега а латташ». Радиокомпозици (нохчий меттала).
15.35 — «Къахьегамо ду саги сий». Очерк (гІалгІай меттала).
15.50 — Реклама.
16.00 — Кердача хоамий лаьрххІа йола выпуск (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).
16.30 — Коммунистически субботнике дакъалацарашта хетадаь концерт (нохчий меттала).

18.00 — «Операшкара хоза хета сценаши арешки». Музыкальни передача.
18.43 — Тха музыкальни галерея (Иллеш дІаова В. Дагаев).
18.43 — «СалаІара минуташ» (нохчий меттала).
20.03 — «Музыка Ш. Эдисултанова». Музыкальни программа.
20.43 — С. Дасаев. Соната.

17 АПРЕЛЬ

СОВЕТСКИ ІИЛМАН ДИ

7.18 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.22 — «Ленински некъ» газета обзор.
7.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
7.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
7.36 — Музыкальни антракт.
8.25 — «Шоана хоза хета эшараш» (эрсий меттала).
11.20 — Советски Іилман Дина хетадаь концерт (эрсий меттала).
14.00 — «Ленински доттагІалло низ лу вайна». Къилбаседа ХІирайчено дІахьош дола Нохч-ГІалгІайчен Денош (эрсий меттала).
16.30 — «Къона тІехье» яха радиовыпуск (нохчий меттала).
18.00 — «Иллеца доттагІал долчарна». Концерт (гІалгІай меттала).

УКВ

18.00 — А. Усольцев. «Машка чемо. Радиоспектакль».
19.15 — «Дисна» яхача вокально - инструментальни ансамбла выступлени.
19.55 — «Санъердаш тах тІа» (нохчий меттала).
20.15 — Т. Дадашевой концерт.

18 апрель

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.45 — «Ялат сихха дийна дІадер». Корреспонденци (гІалгІай меттала).
6.15 — Передачай программа (нохчий меттала).
6.18 — Передачай программа (гІалгІай меттала).
8.21 — «Ханал хьалхабаьнкараш» (гІалгІай меттала).
8.31 — Іуйранара концерт (гІалгІай меттала).
9.15 — «ХІара балха дийнахьа тІехдина дисциплина хьадер дукхагІа хилийта» «Яьлах хьахулар». Корреспонденци (нохчий меттала).
9.30 — Малгобекски района СССР Конституце цІерагІча совхоза механизатора З. Имиева хетадаь концерт (гІалгІай меттала).
9.45 — «Мариязи вахара низ». Беседа (гІалгІай меттала).
18.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
18.01 — Микрофона хьалха ба Нохч - ГІалгІай инструментальни ансамбли солисташ (нохчий меттала).
18.25 — А. Боков. «Седкъаша юкъера седкъа». Романа оагІонаш (гІалгІай меттала).
18.40 — «Коммунисти пятилетке» яха радиожурнал (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — Хоамаш.
19.30 — «Кагирхой вахар» яха радиовыпуск (нохчий меттала).

Хоттамаш

Тахан республике гІоллеи Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунда 2—7 метр сиха мух а болаш, фегара температура республике гІолла 12—17, Грозне 14—16 градус йовхал а йолаш ха хила мег.

Кхоанен ломмен хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, бе-беча оагІонашкахьа секунда 2—7 метр сиха мух а болаш, фегара температура бийсашка 5—10, деношка 18—25 градус йовхал а йолаш ха латта тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кисьмой — 2-56-87; корректорсе — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделы: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ереи, шоаттеи денoшка

СФ03150. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1942.